

Hanne Koivujärvi

TILINTARKASTAJAN VAHINGONKORVAUSVASTUU

Oikeustapauksia vuosilta 1991–2008

TILINTARKASTAJAN VAHINGONKORVAUSVASTUU

Oikeustapauksia vuosilta 1991–2008

Hanne Koivujärvi

Opinnäytetyö

Syksy 2012

Liiketalouden koulutusohjelma

Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma, taloushallinto

Tekijä: Hanne Koivujärvi

Opinnäytetyön nimi: Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu

Työn ohjaaja: Nina Kukkonen

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2012

Sivumäärä: 49

Tilintarkastajan tehtäväkenttä on hiljalleen laajentunut ja tilintarkastajan vastuu kasvanut, kun tarkastuksen kohteena olevat asiat ja vastuuta vaativat tahot ovat lisääntyneet. Tilintarkastaja kantaa myös yhteistä vastuuta johdon kanssa: mikäli yrityksen vastuullinen johto ei pysty korvaamaan aiheuttamaansa vahinkoa, voi tilintarkastaja joutua vastuuseen yksin. Tilintarkastajan vastuuseen liittyviä ennakkoratkaisuja on käsitelty aiemminkin ammattikirjallisuudessa, ja tässä tutkimuksessa haettiin lisäksi mahdollisia oikeustapauksia myös alemmista oikeusasteista. Toimeksiantaja on maailmanlaajuiseen ketjuun kuuluva tilintarkastustoimisto, jonka edustajan mukaan ainakin nuoremmille tilintarkastajille oikeustapauksissa voi olla uutta hyödyllistä tietoa.

Tavoitteena oli tutkia, mitkä ovat ne syyt, joiden perusteella tilintarkastajia on Suomessa tuomittu vahingonkorvauksiin. Työn tietoperustan rakentamiseen käytettiin tilintarkastusalan ammattikirjallisuutta ja -lehtiä sekä alaa sääteleviä standardeja ja lakeja. Empiirisessä osassa analysoitiin laadullisin menetelmin, lähinnä teemoittelemalla, tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuseen liittyviä oikeustapauksia viimeisen kahdenkymmenen vuoden ajalta. Talous- tai kirjanpitorikoksiin liittyvät tapaukset, joissa tilintarkastaja olisi tuomittu vahingonkorvauksiin, rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle.

Tärkeimmiksi seikoiksi aineistosta nousi sääntöjen tärkeys ja toisaalta sopimusperusteisten toimeksiantojen yllättävänkin laaja vastuu. Lakisääteisiä tehtäviä suorittaessaan tilintarkastajan kannattaa toimia arvioimansa riskitason mukaisesti mahdollisimman tarkasti sääntöjä noudattaen. Tällä hetkellä tärkeimmät tilintarkastajan työtä ohjaavat säännöt ovat lakien ohella IFAC:in Kansainväliset tilintarkastusalan standardit. Muissa tehtävissä on syytä laatia sopimus ja sen rajaukset mahdollisimman tarkasti. Asiantuntijavastuu voi ulottua myös kolmanteen osapuoleen, joten asiantuntijana toimiessaan tilintarkastajan on syytä varmistua laajasti siitä, että osapuolet ovat tietoisia sovittujen toimenpiteiden vaikutuksista.

Tutkimuksen puitteissa käsitellyt oikeustapaukset ovat vain osa vahingonkorvausvastuuseen liittyvää aineistoa, ja lisätietoa mahdollisista vahingonkorvauksista voisi jatkossa tiedustella suoraan tilintarkastajilta tai vakuutusyhtiöiltä. Myös erityisesti talousrikosjuttuihin liittyvät vahingonkorvausvaatimukset tarjoaisivat mahdollisesti mielenkiintoista tutkittavaa. Mikäli nyt löytyneiden tapausten pieni määrä johtuu siitä, että vahinkoja tapahtuu vain vähän, voisi suomalaisen tilintarkastajajärjestelmän päätellä toimivan luotettavasti. Luotettavuus oletettavasti paranee entisestään, kun tilintarkastuksia tekevät vain hyväksytyt tutkinnon suorittaneet ammattilaiset.

Asiasanat: tilintarkastus, tilintarkastajat, vahingonkorvausvastuu, asiantuntija

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences

Degree Programme in Business Economics, financial administration

Author: Hanne Koivujärvi

Title of thesis: Auditor's liability for damages

Supervisor: Nina Kukkonen

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2012 Number of pages: 49

As auditing has developed, have the field of auditors' tasks grown wider. Both, the amount of objects to investigate and the directions demanding responsibility, have increased. There has been some professional writing about Supreme Court's cases concerning damage compensations in. Further cases were searched for this study from lower courts. The client to this study is an international auditing company, whose representative believes the cases might offer some new information, at least for the younger auditors.

The objective of this study was to examine what are the reasons, which lead auditors to do damage compensation. The theory consists of professional literature and journals from the auditing field, as well as the laws and standards that regulate auditing. In the empirical part of the study the selected cases are being analyzed using qualitative methods, mainly organizing data by themes.

The most important issues appear to be the importance of following the rules and surprisingly wide liability towards other parties in contractual relations. Among the laws the most important rules to follow are IFAC's International auditing standards.

The cases described within this study are only a part of the material concerning liability of damage compensation, and the possibilities to extend the study are versatile. Provided that the minor number of cases in this study is caused by few damages, the Finnish auditing system might be concluded to be efficiently functional.

Keywords: audit, auditor, damage compensation, liability for damages, expert

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
1.1	Tutkimusaineisto	6
1.2	Tutkimuksen tavoite ja tutkimusmenetelmä.....	7
2	TILINTARKASTUS	10
2.1	Tilintarkastuksen sääntely	11
2.1.1	Tilintarkastuslaki	11
2.1.2	Kansainväliset standardit	12
2.2	Tilintarkastajan tehtävät.....	14
2.2.1	Lakisääteiset tehtävät	14
2.2.2	Muut tehtävät	16
2.3	Tilintarkastajan vastuu.....	17
3	VAHINGONKORVAUSVASTUU.....	19
3.1	Lakiin perustuva vahingonkorvausvastuu	19
3.2	Sopimussuhteeseen perustuva vahingonkorvausvastuu.....	20
3.3	Vastuun jakautuminen	22
3.3.1	Vastuunjako yritysjohdon ja tilintarkastajan välillä.....	22
3.3.2	Tilintarkastusyhteisö ja tilintarkastajan apulainen	24
3.4	Vastuun rajoittaminen.....	24
3.5	Vahingonkorvauksen vaatiminen.....	25
4	OIKEUSTAPAUKSET	26
4.1	Tilintarkastajan huolimattomuus tilintarkastustehtävässä	27
4.2	Muut lakiin perustuvat tehtävät.....	32
4.3	Sopimussuhteeseen perustuva vastuu.....	34
4.4	Asiantuntija-aseman vaikutus vastuunjakoon.....	37
4.5	Vakuutuksesta korvattava vahinko	38
4.6	Välimiesmenettely	38
5	TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	39
6	POHDINTA	45
	LÄHTEET.....	47

1 JOHDANTO

Tilintarkastus on yhteiskunnallisesti hyödyllistä lakisääteistä toimintaa, jonka tarkoituksena on valvoa yhteisöjen sidosryhmien etua. Omistajat, velkojat ja viranomaiset saavat tilintarkastuksen myötä tarkastuskohteesta luotettavaa ja riippumatonta tietoa. Tilintarkastajan on toimittava huolellisesti asetettujen säännösten mukaan. Tilintarkastusta valvovat elimet voivat kurinpidollisilla keinoilla puuttua säädösten vastaiseen toimintaan ja jopa peruuttaa tilintarkastajan oikeuden käyttää nimikettä. Rikokseen syyllistyminen tuottaa rikosoikeudellisen vastuun, jossa rangaistus määräytyy lain mukaisesti. Aiheuttamastaan vahingosta tilintarkastaja on vastuussa paitsi tarkastuskohteelle, myös muille siihen liittyville, ja voi joutua korvaamaan toiminnallaan aiheuttamansa vahingon.

Tilintarkastajan vastuun laaja-alaisuuden vuoksi tässä työssä keskitytään lähinnä tällä hetkellä ajankohtaiseen aiheeseen eli vahingonkorvausvastuuseen. Muuttuvat säännökset ja toimintaympäristö asettavat haasteita sille, miten tilintarkastajan pitäisi toimia, jotta kaikkien sidosryhmien etu tulisi otettua huomioon. Tilintarkastus tulisi pystyä tekemään järkevästi mitoitetuilla resursseilla, jotta siitä saatava hyöty ei hukkuisi kustannuksiin, mutta tarpeeksi tarkasti, ettei perusteita vahingonkorvausvaatimuksille syntyisi.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Ernst & Young Oy:n Oulun aluetoimisto, joka on osa maailmanlaajuisia tilintarkastuksen, verokonsultoinnin, yritysjärjestelyiden, liikkeenjohdon konsultoinnin ja liikejuridiikan asiantuntijaverkostoa. Ohjaajana toimi yhteisön KHT-tilintarkastaja, jonka kommentit toivat lisäarvoa työlle ja tarjosivat uutta tietoa opinnäytetyön tekijälle.

1.1 Tutkimusaineisto

Tilintarkastuksen tarkoitus ja tehtävät määritellään laeissa ja standardeissa. Yksi keskeinen määritelmä on hyvä tilintarkastustapa, jota ei voida tarkasti selittää, sillä se muotoutuu jatkuvasti toimintaympäristön muuttuessa. Tämän työn tietoperustaa varten tutustutaan tilintarkastukseen liittyviin lakeihin, tilintarkastusalan kansainvälisiin standardeihin ja alan ammattikirjallisuuteen. Aineistoa aiheesta on tarjolla runsaasti, sillä tilintarkastukseen liittyviä tutkimuksia ja tutkielmia on Suomessa tehty paljon, ja kirjallisuudessa eri aiheita on pohdittu monipuolisesti. Tähän tutkimuk-

seen on pyritty valikoimaan sekä tilintarkastusta yleisesti selittävää että erityisesti vahingonkorvausvastuuseen liittyvää tietoa ja tulkintaa.

Yleisen tietoperustan lisäksi tarkastellaan suomalaisia oikeustapauksia, joissa on kysymys tilintarkastajan vahingonkorvausvastuusta. Osa tapauksista on mukana asiantuntijavastuuseen liittyvän aiheen vuoksi. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuseen liittyen on käsitelty ammattikirjallisuudessa, mutta opinnäytetyön tekijää kiinnosti tutkia, löytyykö tapauksia mahdollisesti lisää alemmista oikeusasteista. Tässä työssä esitellään 12 uusinta korkeimmasta oikeudesta ja kolme hovi- ja kärjäoikeuksista löytynyttä tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuseen liittyvää oikeustapausta. Niiden kommentointiin käytetään myös ammattikirjallisuudessa ja alan lehdissä tehtyjä arvioita ja huomioita.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksinä julkaistaan ne ratkaisut ja lausunnot, jotka ovat tärkeitä lain soveltamiseksi muissa samankaltaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäistämiseksi. Ennakkopäätösten antaminen on Korkeimman oikeuden tärkein tehtävä, ja niitä annetaan tavallisesti tapauksissa, joissa lait ja asetukset ovat sisällöltään tulkinnanvaraisia eivätkä tarjoa selkeää ratkaisua oikeuskysymykseen. (Korkein oikeus 2012, hakupäivä 28.6.2012.) Ennakkopäätösten tulkitseminen antaa niiden luonteen vuoksi hyvän kuvan siitä, millä tavalla tilintarkastajan tehtäviin ja niihin liittyvään vastuuseen tulee suhtautua.

Opinnäytetyön aihepiiriin liittyviä keskeisiä käsitteitä ovat hyvä tilintarkastustapa, kansainväliset tilintarkastusstandardit, eettiset säännöt, varsinaiset tilintarkastustehtävät, muut laissa määrätyt tilintarkastajan tehtävät ja sopimukseen perustuvat tehtävät, asiantuntijan vastuu ja vahingonkorvaus. Käsitteet kuvataan tarkemmin niitä käsittelevien lukujen yhteydessä.

1.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen tavoitteena on oikeustapauksia tutkimalla löytää tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuseen johtaneita seikkoja. Oikeustapauksia analysoimalla pyritään löytämään tärkeimmät syyt, joiden perusteella Suomessa tilintarkastajia on tuomittu vahingonkorvauksiin. Näin löytyneitä tuloksia verrataan myös vastuusta kirjoitettuihin ajankohtaisiin teksteihin. Koska tutkittavia oikeustapauksia on rajallinen määrä, eikä niitä siksi pystytä mittaamaan tilastollisten menetelmien vaatimalla tavalla, on tutkimusotteeksi valittava laadullinen tutkimus.

Usein on järkevää käyttää sekundaariaineistoa kokonaan uuden aineiston keräämisen sijaan, kun keräämisessä säästetyn ajan ja voimat voi käyttää varsinaiseen analysointiin ja tulkintaan. Etenkin laadullisesta tutkimuksesta kiinnostunut voi löytää rajattomasti valmiita aineistoja. (Eskola & Suoranta 2000, 117.) Uutta tietoa tuotetaan analysoimalla, selkeyttämällä ja tiivistämällä laadullista aineistoa, ja hajanaisen aineiston muokkaaminen järkeväksi ja tiiviiksi kokonaisuudeksi voidaan tehdä monella eri tavalla (sama, 137).

Pitkäranta kuvailee laadullisen tutkimuksen tekijän tavoitteeksi tulkita ja ymmärtää tutkimaansa asiaa syvemmin. Tämän vuoksi aineiston hankinta ja tiedonhaku on tehtävä monipuolisesti. Tutkijan vuoropuhelua kohteen kanssa kirjoittamalla ja vertailemalla havaintoja voidaan pitää laadulliseen tutkimukseen oleellisesti kuuluvana tutkimusmetodina. Mikäli kykenee piirtämään tutkimuksen kohteena olevasta asiasta kuvan, on ymmärtänyt, mitä on tekemässä. (2010, 16.) Laadullinen tutkimus etenee ja tutkimuksen kohde tarkentuu kirjoittamalla. Laadullinen tutkimusmenetelmä on asiantuntijamenetelmä, sillä kirjoittaminen lisää tietoa ja ymmärrystä tutkittavaan asiaan tutkimuksen kuluessa. Kirjoittamisen alkuun pääsemiseksi on tutkimustyöllä oltava joku lähtökohhta. (Pitkäranta 2010, 29.)

Laadullisen tutkimuksen tekijän on tunnettava aineistonsa hyvin, ja siksi se kannattaa lukea läpi moneenkin kertaan. Aineiston lukuvaiheessa syntyvät oivallukset voivat jo johtaa yleistyksiin aineiston tulkitsemiseksi, mutta ne eivät vielä riitä koko aineiston jäsentelyyn, ja siksi aineiston järjestäminen on ensimmäinen tehtävä laadullisessa analyysissä. Aineiston tulkitsemiseksi sitä tulisi järjestellä asteittain, jolloin sille pääsee muodostumaan kunnollinen runko, jonka perusteella analysointia voidaan jatkaa, ja tutkimus saadaan raportoitua. (Eskola & Suoranta 2000, 150–151.)

Teemoittelu on tavallisin tapa järjestää laadullista aineistoa. Nostamalla aineistosta esiin tutkimusongelman kannalta oleellisia teemoja, on mahdollista vertailla niiden esiintymistä aineistossa, ja poimia sieltä tärkeimmät aiheet johtopäätösten tekemiseksi. (Eskola & Suoranta 2000, 174.) Tutkittavat tapaukset perustuvat lainsäädäntöön, jota tuomioistuinten on aina tulkittava. Tutkimus pohjautuu siis tietyille ennako-olettamuksille, jotka muodostuvat tietoperustassa esiteltyjen asiakokonaisuuksien ympärille. Tutkimuksen kohteena olevia tapauksia pyritään ymmärtämään ja selittämään, jotta niitä voidaan verrata olemassa olevaan tietoon. Tutkimuksen kohteena olevista oikeustapauksista löytyneet yksittäiset tuomioon vaikuttaneet asiat teemoitellaan tilintarkastajan tehtävistä ja vastuista kertovan tietoperustan avulla, jolloin saadaan vastaus tutkimusongelmiin.

Vastauksia etsitään kysymyksiin:

- Millä perusteilla tilintarkastajia on tuomittu vahingonkorvauksiin?
- Miten vahingonkorvausvastuu on jakautunut tilintarkastajien ja yritysten johdon kesken?
- Mihin yksittäisiin seikkoihin tilintarkastajan on syytä kiinnittää työssään huomiota välttyäkseen vahingonkorvausvaatimuksilta?

Oikeustapaukset on esitelty omassa luvussaan, jossa ne on lajiteltu karkeasti sen perusteella, mihin vaadittu vahingonkorvausvaade perustuu. Eri ryhmiin sijoitetut tapaukset liittyvät tilintarkastustehtäviin, muihin lakiin perustuviin tehtäviin ja sopimussuhteeseen. Erikseen on esitelty vielä tapaukset, jotka käsittelevät asiantuntija-aseman vaikutusta vastuunjakoon ja vakuutuksesta korvattavan vahingon rajaamista. Tulokset ja johtopäätökset -luvussa oikeustapauksista on poimittu yksityiskohtaisempia seikkoja, jotka on järjestetty taulukon muotoon. Taulukoituja tietoja on luvussa avattu ja verrattu tilintarkastuksesta aiemmin esitettyyn tietoperustaan. Tällä tavalla teemoittelemalla ja järjestämällä yksittäisiä asioita vaiheittain laajasta kokonaisuudesta on löydetty vastaukset tutkimusongelmiin.

2 TILINTARKASTUS

Tilintarkastus on yhteiskunnallisesti tärkeää yleisen edun mukaista toimintaa, jolla turvataan paitsi tarkastuskohteen omistajien asemaa, myös muiden sidosryhmien etuja. Esimerkiksi työntekijät, velkojat, sopimuskomppanit ja viranomaiset tarvitsevat mahdollisesti tietoja, joiden luotettavuuden tilintarkastaja voi riippumattomana varmistaa. (Halonen & Steiner 2010, 16–17.)

Suomessa yhteisöjen ja säätiöiden on teetettävä lakisääteinen tilintarkastus, joka käsittää kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen ja hallinnon tarkastamisen (Tilintarkastuslaki 459/2007 3:11.1 §). Tilintarkastuslaki vapauttaa tilintarkastuksesta niin sanotut pienet yhteisöt, joissa kahdella viimeisellä tilikaudella on ylittynyt enintään yksi seuraavista rajoista: taseen loppusumma 100 000 euroa, liikevaihto tai sitä vastaava tuotto 200 000 euroa tai palveluksessa keskimäärin kolme henkilöä. Tilintarkastaja on aina valittava säätiössä ja sellaisessa yhteisössä, jonka pääasiallinen tarkoitus on omistaa tai hallita arvopapereita, ja jolla on huomattava vaikutusvalta toisen yrityksen rahoituksen ja liiketoiminnan johtamiseen. Myös yhteisön säännöissä, yhtiöjärjestyksessä tai yhtiösopimuksessa voidaan määrätä tilintarkastajan valinnasta. (Tilintarkastuslaki 459/2007 2:4 §.)

Kansainvälisen tilintarkastusstandardin ISA 200:n mukaan tilintarkastuksen on tarkoitus lisätä tilinpäätöksen luotettavuutta sen mahdollisten käyttäjien näkökulmasta. Tilintarkastajan perinteinen rooli tarkastuskohteen omistajien edunvalvojana on saanut rinnalleen tärkeän tehtävän varmistaa muille sidosryhmille tulevan tiedon luotettavuus. Lakisääteisen tilintarkastuksen tarkoitus on ottaa selville, täyttävätkö tarkastettavan kohteen tilinpäätös ja toimintakertomus olennaisilta osin niitä koskevat säännökset, ja antaako sen tilinpäätös tuloksesta ja taloudellisesta tilanteesta kirjanpitolain tarkoittaman oikean ja riittävän kuvan. Myös hallinnon tarkastaminen kuuluu tilintarkastajan tehtäviin. (Halonen & Steiner 2010, 13–14.)

Blummé kirjoittaa, että tilintarkastajalta odotetaan yhä suurempaa huolellisuutta. Tilintarkastettavat asiat ovat ajan myötä lisääntyneet, kun tilinpäätöstaseen muodollisen tarkastuksen rinnalle on vähitellen otettu kirjanpidon, tilinpäätöksen oikeellisuuden, hallinnon ja toimintakertomuksen tarkastus. Yhtä aikaa tilintarkastuksen laajentumisen kanssa tilintarkastajan lausunnolta vaaditun varmuuden taso on noussut. Tilintarkastukseen kohdistuu jopa niin suuria odotuksia, että niiden

vaatiman huolellisuuden mukaan suoritettu tilintarkastus voi kustannuksiltaan ylittää saavutettavan hyödyn. (2008, 315–319.) On ehdottoman tärkeää, että yritysten taloudellisesta asemasta, kannattavuudesta ja kassavirrasta saadaan luotettavaa tietoa, mutta byrokratian ja yksityiskohtaisen sääntelyn avulla ei välttämättä saada parempaa tietoa sijoittajille ja omistajille. Standardeihin liittyy myös sellainen ongelma, että ne muuttuvat jatkuvasti. Laskentatoimi perustuu ihmisten mielipiteisiin, ja standardit muuttuvat mielipiteiden mukana. (Forssell 2010, 8.)

2.1 Tilintarkastuksen sääntely

Tilintarkastajan on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa suorittaessaan tehtävänsä. Hyvä tilintarkastustapa muodostuu laista, oikeuskäytännöstä, tilintarkastuslautakuntien kannanotoista, standardeista ja ammattikirjallisuudesta. Uuden tilintarkastuslain myötä myös kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja on noudatettava tilintarkastuksessa. Standardien merkitys korostuu, ja on jopa esitetty, että tilintarkastajan vastuuta voidaan parhaiten rajoittaa noudattamalla tarkasti suosituksia ja standardeja. (Blummé 2008, 317–318.)

2.1.1 Tilintarkastuslaki

Tilintarkastuslainsäädännön kokonaisuudistus tehtiin vuoden 2007 keväällä, ja uusi tilintarkastuslaki tuli voimaan 1.7.2007 (Halonen & Steiner 2010, 11). Tilintarkastuslakia sovelletaan lakisääteisiin tilintarkastajan tehtäviin, joita ovat kirjanpitovelvollisen yhteisön tai säätiön tilintarkastus sekä muu laissa tilintarkastajan tehtäväksi määrätty toimi tai lausunto. Muihin tilintarkastajana tehtyihin toimiin tilintarkastuslakia sovelletaan tietyiltä osin. (Tilintarkastuslaki 459/2007 1:1.1–2 §.)

Ammattieettisten periaatteiden noudattaminen on kuulunut jo kauan hyvään tilintarkastustapaan, ja nyt periaatteet on koottu myös tilintarkastuslakiin. Kaikessa tilintarkastuslain soveltamisalaan kuuluvassa toiminnassa on noudatettava ammattieettisiä periaatteita. Tilintarkastuslaissa tarkoitettut tehtävät on suoritettava ammattitaitoisesti, rehellisesti, objektiivisesti ja huolellisesti ottaen huomioon yleinen etu. Laissa mainitut ammattieettiset periaatteet tarkentuvat esimerkiksi oikeuskäytännön, valvontaelinten kannanottojen, huolellisten ammattihenkilöiden yleisesti noudattaman käytännön ja tilintarkastajien kansainvälisen järjestön IFAC:in standardien mukaan, joiden viisi peruseriaatetta ovat rehellisyys, objektiivisuus, ammatillinen pätevyys ja huolellisuus, salassapi-

tovelvollisuus sekä ammatillinen käyttäytyminen. (Horsmanheimo, Kaisanlahti & Steiner 2007, 129–131.)

Tilintarkastuslain tilintarkastajan riippumattomuutta koskevaa säännöstä on uudistettu, mutta se perustuu aiempaan vastaavaan säännökseen. Riippumattomuus on salassapitovelvollisuuden ja ammattitaidon lisäksi tärkeimpiä tilintarkastuksen sääntöjä. Tilintarkastuksen tarkoitus, eli luotavuus voi toteutua vain, jos tilintarkastaja on riippumaton, sillä riippumattomuudella turvataan tilintarkastajan kykyä toimia objektiivisesti. Tilintarkastajan on pysyteltävä sidosryhmistä riippumattomana, ja ottaa tasapuolisesti huomioon sidosryhmien edut, kuitenkin tarkastuskohteen etu ensimmäisenä. Riippumattomuudella tarkoitetaan itsenäisyyttä eli sitä, että henkilö ei ole riippuvainen muista henkilöistä tai asioista tai ole näiden vaikutusvallan alainen. Muut henkilöt eivät myöskään vaikuta eikä heillä ole mahdollisuutta vaikuttaa kielteisellä tavalla riippumattoman henkilön toimintaan. Tilintarkastaja on tiedonsaannissaan aina riippuvainen tarkastuskohteesta, mutta riippuvuutta aiheuttavat tekijät on saatava niin vähäisiksi, että ulkopuolinen tarkastelija voi luottaa tilintarkastajan objektiivisuuteen. (Horsmanheimo, Kaisanlahti & Steiner 2007, 149–152.)

2.1.2 Kansainväliset standardit

KHT-yhdistys on julkaissut kaikki Kansainvälisen tilintarkastajaliiton IFAC:in antamat hyvää tilintarkastustapaa koskevat standardit ja eettiset säännöt yhdessä, Kansainväliset tilintarkastusalan standardit -nimisessä julkaisussa. Kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja (ISA) noudatetaan osana hyvää tilintarkastustapaa niin kauan kuin niitä ei ole hyväksytty sovellettaviksi Euroopan yhteisössä, ja hyväksymisen jälkeen standardit ovat laintasoista sääntelyä. (International Federation of Accountants 2010, VII.)

IFAC:in jäsenjärjestöjen ja tilintarkastusyhteisöjen tulee noudattaa *Eettisiä sääntöjä tilintarkastusammattilaisille*. Säännöissä esitetään tilintarkastusammattilaisten ammattietiikan peruseriaatteet, rehellisyys, objektiivisuus, ammatillinen pätevyys ja huolellisuus, salassapitovelvollisuus sekä ammatillinen käyttäytyminen, jotka on kuvattu tiivistetysti taulukossa 1. Säännöissä määritellään myös käsitteellinen viitekehys, jonka avulla tilintarkastaja voi eri tilanteissa tunnistaa periaatteita vaarantavat uhat, arvioida niiden merkittävyttä ja käyttää tarvittaessa varotoimia niiden poistamiseksi tai välttämiseksi. Säännöissä esitetään esimerkkejä asianmukaisista varotoimista ja tilanteista, joissa niitä ei ole käytettävissä, vaan olosuhteita tulee välttää. (Sama, 11.)

TAULUKKO 1. Tilintarkastusammattilaisten ammattietiikan peruseriaatteen (International Federation of Accountants 2010, 17–22)

Peruseriaate	Kuvaus
Rehellisyys	<ul style="list-style-type: none"> - Ammattiin liittyvissä suhteissa on oltava suora, vilpitön, tasapuolinen ja totuudenmukainen. - Ei saa tietoisesti olla tekemisissä raporttien tai muun tiedon kanssa, jonka uskoo sisältävän olennaisesti virheellisen tai harhaanjohtavan väitteen tai huolimattomasti tuotettua tietoa. Myös vaaditun tiedon harhaanjohtava puuttuminen tai epäselvä esittäminen on syy välttää yhteyttä kyseiseen tietoon. - Edellä mainituista seikoista tulee antaa mukautettu raportti.
Objektiivisuus	<ul style="list-style-type: none"> - Ammatillinen harkinta ei saa vaarantua tarkoitushakuisuuden, intressiristiriitojen tai toisten osapuolten epäasianmukaisen vaikutuksen seurauksena - Asiantuntijapalvelua ei saa suorittaa, jos jokin olosuhde vinouttaa ammatillista harkintaa tai vaikuttaa siihen epäasianmukaisesti.
Ammatillinen pätevyys ja huolellisuus	<ul style="list-style-type: none"> - Ammatillisten tietojen ja taitojen pitäminen vaadittavalla tasolla ja standardien noudattaminen asiantuntijapalveluissa - Jatkuva ammatillinen kehittyminen - Tunnollisuus: toimiminen tehtävän vaatimusten mukaisesti, huolellisesti, perusteellisesti ja oikea-aikaisesti - On varmistuttava kohtuudella valvonnassaan asiantuntijatehtävissä toimivien asianmukaisesta koulutuksesta ja riittävästä valvonnasta. - Tarvittaessa on tehtävä asiantuntijapalvelujen käyttäjät tietoisiksi palveluihin luontaisesti liittyvistä rajoitteista.
Salassapitovelvollisuus	<ul style="list-style-type: none"> - Luottamuksellista tietoa ei saa antaa ulkopuolisille ilman valtuutusta tai lakisääteistä oikeutta tai velvollisuutta, eikä käyttää oman tai kolmansien osapuolten edun tavoittelemiseen. - Salassapitovelvollisuus koskee myös sosiaalisia tilanteita; on oltava tarkkaavainen, ettei epähuomiossakaan ilmaise tietoa läheisille. - Mahdollisen tulevan asiakkaan tiedot ovat luottamuksellisia. - Tieto on pidettävä luottamuksellisena tilintarkastusyhteisössä ja työnantajan organisaatiossa. - Asiakas- tai työnantajasuhteen päätyttyä tiedot on säilytettävä luottamuksellisina. - Luottamuksellista tietoa joutuu tai saattaa joutua antamaan, tai tiedon antaminen saattaa olla asianmukaista, kun laki sallii sen ja asiakas tai työnantaja antaa luvan, laki velvoittaa antamaan tietoja tai tiedon antamiseen on joissain tapauksissa ammattiin liittyvä velvollisuus tai oikeus, kun laki ei sitä kiellä. - Kun päätetään luottamuksellisen tiedon luovuttamisesta, on harkittava, voiko tietojen luovuttamisesta olla haittaa jollekin osapuolelle, onko kaikki oleellinen informaatio tiedossa, miten ja kenelle kommunikoidaan sekä ovatko kommunikoinnin vastaanottajat asianmukaisia.
Ammatillinen käyttäytyminen	<ul style="list-style-type: none"> - Vältettävä toimintaa, joka mahdollisesti saattaa ammattikunnan huonoon valoon - Markkinoinnissa ei saa huonontaa ammattikunnan mainetta.

Kansainväliset tilintarkastusstandardit (ISA) laaditaan ajatellen riippumattoman tilintarkastajan tekemää tilintarkastusta, joka kohdistuu tilinpäätökseen. Jos ISA-standardeja käytetään muun mennyttä aikaa koskevan taloudellisen informaation tilintarkastukseen, niitä on mukautettava olosuhteiden mukaan. Tilintarkastusammattilaisten odotetaan käyttävän ammatillista harkintaa soveltaessaan kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja. (International Federation of Accountants 2010, 154–155.)

2.2 Tilintarkastajan tehtävät

Tilintarkastajan tehtäviin kuuluvat lakisääteisen tilintarkastuksen lisäksi muut tilintarkastajan lakisääteiset tehtävät ja viranomaiselle ja tuomioistuimelle annettavat kirjalliset lausunnot, joista säädetään esimerkiksi osakeyhtiölaissa. Lakisääteisten tehtävien lisäksi tilintarkastajalla voi olla sopimusperusteista muuta toimintaa. Tehtävien jakaminen lakisääteisiin ja sopimusperusteisiin tehtäviin vaikuttaa oleellisesti tilintarkastajan vastuuseen. Tilintarkastuslain 1.1 §:n tarkoittamat lakisääteiset tehtävät edellyttävät tiukkaa riippumattomuutta, ja niissä tilintarkastajan rikosvastuu ja vahingonkorvausvastuu ovat suuremmat kuin 1.2 §:ään sisältyvissä muissa toimissa. (Horsmanheimo, Kisanlahti & Steiner 2007, 26–33.)

2.2.1 Lakisääteiset tehtävät

Tilintarkastuslain tarkoittama tilintarkastus koostuu yhteisön tai säätiön tilikauden kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen sekä hallinnon tarkastuksesta. Konsernissa emoyrityksen tilintarkastajalla on velvollisuus tarkastaa myös konsernitilinpäätös ja varmistaa, että tilintarkastus on myös muissa konserniin kuuluvissa yrityksissä suoritettu asianmukaisesti. (Tilintarkastuslaki 3:11–12 §.) Lakisääteinen tilintarkastus sisältää toisin sanoen kaiken sen tilintarkastajan tekemän työn, jonka perusteella hän voi antaa tilintarkastuskertomuksen ja tehdä tilinpäätösmerkinnän sekä mahdollisen tilintarkastuspöytäkirjan (Horsmanheimo, Kisanlahti & Steiner 2007, 26).

Tilintarkastuksen tavoitteena on hyvän tilintarkastustavan mukaisesti varmistaa, että kirjanpitovelvollisen laatima tilinpäätös on tehty määrättyjä sääntöjä noudattaen. Suoritettuun tilintarkastukseen perustuen tilintarkastaja antaa tilintarkastuskertomuksen, johon kuuluu tilintarkastuslaissa tarkoitettu lausunto tilinpäätöksestä ja mahdollisesta toimintakertomuksesta. Lausunnon, joka voi olla vakiomuotoinen, ehdollinen tai kielteinen, tilintarkastaja perustaa tarkastustoimenpiteisiinsä ja

hankkimaansa tilintarkastusevidenssiin. Tilintarkastuskertomuksessa on ilmoitettava, jos tilintarkastaja ei voi antaa lausuntoa. (Valtion Tilintarkastuslautakunta 2011, hakupäivä 31.5.2012.)

Tilintarkastaja antaa lausunnon siitä, antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta, sekä ovatko toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ristiriidattomia. Tilintarkastuskertomuksessa on huomautettava siitä, jos tarkastuskohteen vastuuvollinen on syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus yhteisöä tai säätiötä kohtaan taikka rikkonut yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia, yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä. (Tilintarkastuslaki 459/2007 3:15 §.)

Osakeyhtiölaissa on useita kohtia, joissa säädetään tilintarkastajan tehtäväksi kuuluvista lausunnoista, kertomuksista ja todistuksista. Tilintarkastajan tehtäväksi mainitaan esimerkiksi todistuksen antaminen siitä, että yhtiön perustamisen, osakeannin ja osakepääoman korottamisen yhteydessä on noudatettu osakeyhtiölakia osakkeiden maksamisesta. (Horsmanheimo, Kisanlahti & Steiner 2007, 28.) Rahassa maksettava määrä on talletettava yhtiön nimissä olevalle tilille joko Suomessa olevaan talletuspankkiin tai ulkomaisen luottolaitoksen sivukonttoriin, tai vastaavalle ulkomaiselle tilille. Tämän säännöksen tarkoitus on varmistaa osakkeiden merkintämaksun suorittaminen, ja ulkomaisen tilin hyväksyttävyyden riippuu siitä, kuinka luotettava maksutieto sieltä voidaan saada. Kun tilintarkastajan on varmistuttava siitä, että osakkeiden maksaminen on tehty osakeyhtiölain mukaisesti, ratkaisu maksun todennettavuudesta on tilintarkastajan vastuulla. (Mähönen & Villa 2010, 41–42.)

Jos osake on maksettu apporttiomaisuudella, rekisteri-ilmoitukseen on lisäksi aina liitettävä tilintarkastajan lausunto apporttiselvityksestä ja siitä, oliko omaisuudella vähintään maksua vastaava taloudellinen arvo yhtiölle (Horsmanheimo, Kisanlahti & Steiner 2007, 28). Apporttiselvityksessä yksilöidään apporttiomaisuus ja sillä suoritettava maksu, ja tilintarkastaja voi joko vain hyväksyä selvityksen tai ottaa kantaa esimerkiksi apportin arvostamismenetelmään. Osakkeen merkintämaksuna luovutettavan omaisuuden arvo on arvioitava luovutushetkellä ja vastaanottajan kannalta. Ennen luovutusta tai sen jälkeen tapahtuvat arvomuutokset eivät vaikuta taseeseen merkittävään arvoon. Apporttiomaisuudella maksettava hinta siirtyy saajalle pääsääntöisesti samalla, kun apporttiomaisuus luovutetaan. Jos luovutettava omaisuus on pantattuna, panttauksen merkitys täytyy ottaa arvon määrittämisessä huomioon. Apportin taloudellisen arvon vertaaminen suoritettavaan maksuun on vaativa tehtävä, jossa tilintarkastaja voi käyttää myös muita menetelmiä kuin

apporttiselvityksessä on käytetty. Mikäli apporttiomaisuuden arvo on alempi kuin osakkeen merkintämaksu, hallituksen jäsenet, toimitusjohtaja ja tilintarkastaja voivat joutua vahingonkorvausvastuuseen hyväksyessään liian pienen maksun. (Mähönen & Villa 2010, 47–42.)

Muita osakeyhtiölain mukaisia tilintarkastajan tehtäviä ovat esimerkiksi sulautumiseen ja jakautumiseen liittyvät lausunnot ja todistus julkiseksi yhtiöksi muuttamisen yhteydessä siitä, että yhtiön oma pääoma on vähintään yhtä suuri kuin osakepääoma. (Horsmanheimo, Kaisanlahti & Steiner 2007, 28.)

Säätiön tilintarkastuskertomuksen tulee sisältää tilintarkastuslain määräysten lisäksi erityinen lausuma siitä, onko säätiön varat sijoitettu asianmukaisesti, onko säätiön toimielimen jäsenille suoritettuja palkkioita pidettävä kohtuullisina ja antavatko säätiön tilinpäätös ja toimintakertomus oikeat ja riittävät tiedot säätiön toiminnasta (Säätiölaki 942/1994 2:12.4 §).

Useilla viranomaisilla on oikeus saada tilintarkastajalta myös salassa pidettävää tietoa. Tilintarkastajan velvollisuus antaa salaista tietoa viranomaiselle on yleensä passiivista, ja perustuu viranomaisen yksilöityyn pyyntöön. Tällöin tilintarkastajan on varmistettava, että viranomaisen määräys tietojen luovuttamiseen perustuu lakiin. Kahdessa tilanteessa tilintarkastajan on toimitettava tietoa ilman pyyntöä, eli tilintarkastajalla on aktiivinen tiedonantovelvollisuus. Laissa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä säädetään tilintarkastajan omaaloitteisesta rahanpesua koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta viranomaisille. Myös luottolaitosten, vakuutusalan yritysten, sijoituspalveluyritysten, eläkesäätiöiden ja eräiden muiden yhteisöjen tilintarkastajien tulee ilmoittaa yhteisöä tai säätiötä valvovalle viranomaiselle havaitsemistaan olennaisista lain rikkomuksista, toiminnan jatkumisen vaarantumisesta tai tiedosta, joka johtaa kielteiseen lausuntoon. Tärkein valvovista viranomaisista on Finanssivalvonta, eli entiset Rahoitustarkastus ja Vakuutusvalvontavirasto. (Horsmanheimo, Kaisanlahti & Steiner 2007, 200.)

2.2.2 Muut tehtävät

Tilintarkastajan muuta kuin lakisääteistä toimintaa kutsutaan yleensä konsultoinniksi, jona tarjotaan tavallisesti sellaisia asiantuntijapalveluita, joista kulloinkin on kysyntää. Sopimusperusteiset arviolausunnot, tarkastus- ja valvontatehtävät, arviot ja raportit yritystoiminnasta ja muut neuvontatehtävät ovat tyypillisiä tilintarkastajan muita tehtäviä, kuten myös verotusneuvonta, yritysjarjes-

telyt, riskien arviointi, yritysrahoitus, liikkeenjohdon konsultointi ja arvonmääritykset. (Horsmanheimo, Kaisanlahti & Steiner 2007, 34.)

2.3 Tilintarkastajan vastuu

Tilintarkastaja on toimistaan vastuussa toimeksiantajalleen ja sivulliselle. Tilintarkastajan on toimittava lain mukaan ja virheettömästi. Koska monimutkainen inhimillinen toiminta ei voi olla täysin virheetöntä, sitä on arvosteltava olennaisuuden perusteella. Yhä tiukentuvat standardit kuitenkin vaikeuttavat olennaisuuden tason määrittelyä tilintarkastajan työssä. Tilintarkastajan vastuu muodostuu eri vastuumuodoista, joista rikosvastuu, korvausvastuu ja kurinpidollinen vastuu ovat selkeimmin määriteltävissä. Näitä vastuita käsitellään kussakin asiassa toimivaltaisissa tuomioistuimissa tai muussa toimielimessä. Tilintarkastajan vastuu voi toteutua vain, jos hän on toiminut virheellisesti tai puutteellisesti, ja samalla moitittavasti. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 469–470.)

Tilintarkastajan vastuu toteutui rajusti eri muodoissaan lokakuussa 2001, kun yksi maailman viidestä suurimmasta tilintarkastusyhteisöstä hajosi. Arthur Andersen joutui lopettamaan toimintansa energiayhtiö Enronin konkurssiin johtaneen skandaalin takia, ja tapaus oli epäilemättä Yhdysvaltojen historian pahin epäonnistuminen tilintarkastusalalla. (Li 2010, 37.) On hämmentävää, että Yhdysvalloissa, jossa tilintarkastus on hienostunutta, kirjanpitoperiaatteet vahvoja ja avoimuutta painotetaan, voi tapahtua Enronin ja Arthur Andersenin kaltainen laiminlyönti kirjanpitoon ja tilintarkastukseen liittyen. Tapauksesta voidaan oppia myös muualla maailmassa, ja sillä on merkittäviä vaikutuksia muidenkin maiden yritysten hallintotapoihin ja kirjanpitosäännöksiin. (Cunningham & Harris 2006, 27.) Lukuisat tilintarkastuskysymykset vaikuttivat Andersenin epäonnistumiseen. Ongelmia oli ainakin riippumattomuuden suhteen, tarkastuskohteen eli Enronin sisäisen kontrollin luotettavuuden arvioinnissa ja Andersenin omassa sisäisessä valvontajärjestelmässä. (Sama, 43–44.)

Andersen sai Enronilta palkkioistaan alle 30 prosenttia tilintarkastuksista ja suurimman osan konsultoinnista. Kenties Andersen oli riippuvainen konsultointipalkkioista eikä siksi tutkinut tarkkaan tilinpäätöksiä ja rahoituslaskelmia. Vaikuttaa siltä, että tilintarkastustiimi jätti huomioimatta ongelmat kirjanpidossa, tyytyi epäselvään kirjanpitoon, tai omaksui kirjanpitojärjestelyn asiakkaansa edustajana. Andersen ohitti tilinpäätöksessä väärin esitettyjä tietoja vähäisinä ja merkityksettömi-

nä, ja selvitettävissä olevia virheitä jäi huomaamatta huolimattomuuden vuoksi. Enronin liiketoimista lähipiirin kanssa ei ollut kunnollisia todisteita, eivätkä tilintarkastajat sellaisia vaatineet. (Cunningham & Harris 2006, 43–44.)

Enronin sisäisissä kontrolleissa oli paljon heikkouksia. Toimihenkilöillä ei ollut työnsä vaatimaa kokemusta, varsinkaan ulkomaisia varoja ei ollut turvattu, päivittäisiä kassavaroja seurattiin löyhästi, erääntyville saataville ei ollut aikataulua, olemassa olevia velkoja oli merkitsemättä taseeseen ja yritysrisi oli jätetty huomiotta. Sisäiset kontrollit olivat riittämättömiä, eikä mahdollisia vastuita tuotu esille, ja silti Andersen sivuutti kaikki järjestelmän heikkoudet. Sekä Enronilla että Andersenillä liiketoimintamalli ja yrityskulttuuri olivat muuttumassa. Andersenilla oltiin siirtymässä perinteisestä tilintarkastuksesta konsultointiin, mikä todennäköisesti heikensi tilintarkastajien johon kohdistuvaa valvontaa, eivätkä kokemattomat tilintarkastajat osanneet arvioida tilintarkastusriskiä kyllin suureksi. (Cunningham & Harris 2006, 43–44.)

Andersenin omassa sisäisessä valvonnassa oli vakavia puutteita. Enronin paikallinen tilintarkastustiimi ei noudattanut kansalliselta toimistolta saamiaan ohjeita, eikä niiden seuraamista varmistettu millään tavalla. Vaikka Andersen oli jo ollut mukana toisessakin skandaalissa, sen sisäistä valvontaa ei ollut vahvistettu. Tilintarkastusyhteisön romahtaminen ei selity pelkästään asiakkaan huonoudella: jos yhtiön omat valvontajärjestelmät eivät toimi, se ei herätä asiakkaiden luottamusta. Välinpitämätön suhtautuminen sisäisen valvonnan perusteisiin lienee vaikuttanut osaltaan lopputulokseen. (Cunningham & Harris 2006, 44.)

3 VAHINGONKORVAUSVASTUU

Tilintarkastajan on tehtävässään käytettävä ammatillista skeptisyyttä ja muistettava, että tilinpäätös voi aina jostain syystä olla olennaisesti virheellinen. Ammatillinen skeptisyys on kriittistä tilintarkastusevidenssin arviointia, ja se sisältää kyvyn ymmärtää olennaisiin virheellisyyksiin johtavia erilaisia tilanteita. Ammatillinen skeptisyys tarkoittaa muun muassa, että tilintarkastaja ottaa huomioon sen mahdollisuuden, että toimiva johto ei ole täysin rehellinen. (Halonen & Steiner 2010, 51.) Savelan mukaan voisi ajatella, että tilintarkastajien olisi vastuun välttämiseksi raportoitava pienimmätkin epäilykset. Tarkastettavan yhtiön toiminta voi kuitenkin häiriintyä, jos liian tiukan raportointivelvollisuuden nojalla julkistetaan asioita, joiden salassa pysyminen olisi yhtiön osakaiden ja velkojienkin kannalta parempi. Näin perusteeton ylivarovaisuus tai liiallinen raportointi yhtiön tilasta voi johtaa tilintarkastajan joutumiseen vastuuseen. Kynnystä joutua vastuuseen raportoinnin puutteista ei pitäisi laskea liian matalalle, jotta mahdollisuus toimia oikein pysyy tarpeeksi suurena. (2001, 45.)

Vahingonkorvausvastuu voi syntyä, jos on tapahtunut korvattavissa oleva vahinko, johon vahingon aiheuttajan toiminnalla on ennalta-arvattava syy-yhteys. Lisäksi täytyy olla olemassa oikeusperuste, jolla jonkun muun kuin vahingon kärsijän on vastattava vahingosta. Tilintarkastaja voi joutua vahingonkorvausvastuuseen joko lain tai sopimusvastuun perusteella. (Horsmanheimo, Kisanlahti & Steiner 2007, 329–330.) Konsultointia tekevä tilintarkastaja on eri asemassa kuin muut konsultit, sillä tilintarkastuslakia sovelletaan laajasti. Koska tilintarkastaja hyötyy usein siitä, että on hyväksytty tilintarkastaja, on perusteltua, että myös muussa toiminnassa käytetään samaa sääntelyä ja hallintaa. (Horsmanheimo, Kisanlahti & Steiner 2007, 35.)

3.1 Lakiin perustuva vahingonkorvausvastuu

Vuonna 2007 voimaan tulleen tilintarkastuslain säännökset vahingonkorvausvelvollisuudesta vastaavat periaatteessa vanhan tilintarkastuslain sisältöä. Vanhassa tilintarkastuslaissa tilintarkastajan vastuu rajattiin ”toimessa” aiheutettuun vahinkoon, kun nykyisessä laissa käytetään yksityiskohtaisempaa viittausta momenttiin, jossa määritellään tilintarkastajan lakisääteiset tehtävät. Tämän muutoksen asiallisen vähäisyyden vuoksi uutta tilintarkastuslakia tulkittaessa myös aikaisempi oikeuskäytäntö on merkityksellistä. (Horsmanheimo, Kisanlahti & Steiner 2007, 328.)

Tilintarkastuslain mukaan tilintarkastajalla on velvollisuus korvata vahinko, jonka hän on tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheuttanut lakisääteistä tehtävää suorittaessaan yhteisölle tai säätiölle. Korvattava on myös yhteisön osakkaalle, yhtiömiehelle tai jäsenelle taikka muulle henkilölle aiheutettu vahinko, joka on tehty rikkomalla tilintarkastuslakia, yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia taikka yhtiöjärjestystä, sääntöjä tai yhtiösopimusta. Tilintarkastaja vastaa myös apulaisensa tahallisesti tai huolimattomuudella aiheuttamasta vahingosta. (Tilintarkastuslaki 459/2007 9:51.1 §.)

Vahingonkorvausvelvollisuus perustuu siis tuottamukseen, mutta sivulliselle aiheutettu vahinko on korvattava vain, jos tuottamus ilmenee rikkomalla tilintarkastuslain vahingonkorvauspykälässä lueteltuja lakeja tai muita sääntöjä. Tuottamusta arvioidaan säännöksen rikkomisen perusteella, eikä vahingon ennakoitavuutta tarvitse ottaa huomioon, koska normin rikkominen itsessään aiheuttaa vaaran vahingon syntymisestä. Edellytykset korvauksen tuomitsemiseen ovat olemassa, mikäli säännöksen rikkomisen ja sattuneen vahingon välillä on syy-yhteys. (Hahto 2007, 60, haakupäivä 28.5.2012.)

Vahingonkorvauksen sovittelusta sekä korvausvastuun jakaantumisesta kahden tai useamman korvausvelvollisen kesken on voimassa, mitä vahingonkorvauslain 2 ja 6 luvussa säädetään (Tilintarkastuslaki 459/2007 9:51.3 §). Vahingonkorvausta voidaan sovittaa, jos korvausvelvollisuus harkitaan kohtuuttoman raskaaksi ottaen huomioon vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuusolot ja muut olosuhteet. Jos vahinko on aiheutettu tahallisesti, korvauksen alentamiseksi on oltava erityisiä syitä. (Vahingonkorvauslaki 412/1974 2:1.2 §.) Vahingonkorvausta voidaan kohtuuden mukaan sovittaa, mikäli vahinkoon on myötävaikutettu vahingon kärsineen puolelta tai jos vahingon syynä on ollut myös joku muu seikka. Kahden tai useamman aiheuttamasta vahingosta vastaavat kaikki yhteisvastuullisesti. Kuitenkin se, jota ei ole tuomittu maksamaan täyttä korvausta, vastaa vain tuomitusta määrästä. (Vahingonkorvauslaki 412/1974 6:1–2 §.)

3.2 Sopimussuhteeseen perustuva vahingonkorvausvastuu

Tilintarkastajan muut kuin lakisääteiset tehtävät perustuvat sopimukseen. Sopimussuhteessa vastuu on yleensä ankaraa vastuuta, sillä siihen ei sovelleta vahingonkorvauslakia. Tällöin tuottamuksellisuudella ei ole suurta merkitystä, vaan lieväkin tuottamus johtaa korvausvastuuseen.

Tavallisesti sopimusperusteisessa korvauksessa tarkastellaan vain sitä, onko sopimuskumppanin kuten tilintarkastajan toiminta ollut sopimuksen mukaista. Sopimussuhteisissa tehtävissä korostuu tilintarkastajan asiantuntija-asemaan liittyvä vastuu. (Hemmo & Hoppu 2012, 16, hakupäivä 12.6.2012.)

Asiantuntijapalvelulla tarkoitetaan erilaisia aineettomia palveluja, joissa asiakkaalle tarjotaan pääasiassa asiantuntemusta, kuten asianajotoiminta, vero- ja muu konsultointi, kiinteistönvälitys, arvopaperinvälitys ja sijoitusneuvonta, omaisuudenhoito ja tilintarkastus. Asiantuntijapalveluita käytetään yleensä etenkin, kun tavoitteet ovat merkittäviä, jolloin toimeksiantajalle voi aiheutua asiantuntijan tekemän pienenkin virheen johdosta suuri vahinko. Asiantuntijapalveluihin liittyvään vastuuseen on pohjoismaisessa lainsäädännössä, oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa kiinnitetty melko paljon huomiota. Suomessa sitä ei ole käsitelty kovin laajasti oikeuskirjallisuudessa, vaikka aihe onkin ollut esillä lainsäädäntöhankkeissa ja oikeuskäytännössä. (Norros 2008, 637.)

Asiantuntijapalveluna tarjotaan yleensä erityisosaamiseen perustuvaa neuvontaa tai muuta palvelua, jonka avulla asiakas voi saavuttaa tietyn, tavallisesti taloudellisen, tavoitteen. Asiantuntija tai asiakas ei kuitenkaan voi vaikuttaa kaikkiin seikkoihin, joista tulokseen pääseminen on kiinni, kuten tuomioistuimen tai veroviranomaisen päätös. Siksi asiantuntija ei tavallisesti olekaan vastuussa siitä, onko tavoiteltu lopputulos saavutettu. Sen sijaan asiantuntijapalvelun tarjoajalla on velvollisuus huolellisesti edistää asiakkaan etua ja yleensä myös selvittää eri toimintavaihtoehtoja. (Hemmo & Hoppu 2012, 16, hakupäivä 12.6.2012.)

Asiantuntijan on lojaliteettivelvollisuuden nojalla pyrittävä parhaansa mukaan edistämään päämiehensä etua ilman ulkopuolisia vaikutteita, ja luovuttava tehtävän suorittamisesta, jos mahdollista lojaalisuusvaaraa aiheuttavia olosuhteita ei voi välttää. Palveluntarjoajan yleinen lojaliteettivelvollisuus asiakastaan kohtaan on merkityksellinen etenkin, jos palveluntarjoajan tai tämän muiden asiakkaiden ja toimeksiantajan edut ovat ristiriidassa. Asiantuntijapalvelun tarjoajan on usein syytä tulkita tehtäviään laajasti, ja asiakkaalle on ainakin huomautettava, jos toimeksiantoon liittyy kysymyksiä, jotka voivat olla riskialttiita. Vaikka palveluntarjoaja ei ole velvollinen suorittamaan toimeksiannon ulkopuolelle jääviä tehtäviä, hänen on otettava sopimusta tehtäessä huomioon, että asiakkaan asiantuntemus ei välttämättä riitä arvioimaan tehtävien toimenpiteiden sisältöä. Siksi toimeksiantajaa on hyvä opastaa määriteltäessä toimeksiannon sisältöä ja tehtävärajauksiin liittyviä riskejä. Välttääkseen vastuuriskin siitä, että jotain asiakkaan tavoitteiden kan-

nalta tärkeää jää huomioimatta, palveluntarjoajan on pyrittävä arvioimaan ja ottamaan huomioon asiakkaan tehtävään liittyvät tavoitteet. Vaikka toimeksiannon tehtävärajaukset on tärkeää kirjata sopimukseen, voi palveluntarjoajalla olla velvollisuus huomauttaa myös toimeksiannon ulkopuolelle jäävistä riskeistä tai erityisesti huomioitavista kysymyksistä. Palveluntarjoajan vastuu siitä, että toimeksiannon tavoitteet saavutetaan mahdollisimman laajasti, voi siis tarkoittaa että asiantuntijalla on velvollisuus varoittaa asiakasta tämän suunnitelmiin sisältyvistä riskeistä ja opastaa välttämään niitä. (Hemmo & Hoppu 2012, 16.4, hakupäivä 12.6.2012.)

Lähtökohtaisesti on toimeksiantajan tehtävä todistaa asiantuntijan toimineen virheellisesti, ainakin jos asiantuntija on sitoutunut tietyn tavoitteen saavuttamiseen. Jos toimeksiantaja ei voi osoittaa sovitun tavoitteen jääneen saavuttamatta, on asiantuntijan tekemää työtä pidettävä virheettömänä. Siinäkin tapauksessa, että suoritus todettaisiin virheelliseksi, on asiantuntijalla mahdollisuus välttää vahingonkorvausvastuu, jos hän voi osoittaa, ettei ole aiheuttanut virhettä omalla tuotuksellaan. (Norros 2008, 640.)

3.3 Vastuun jakautuminen

Kirjanpitoa, tilinpäätösten laatimista ja tilintarkastusta koskevat lakisäädökset muodostavat kokonaisuuden, jonka yhtenä keskeisenä tavoitteena on varmistaa, että kirjanpitovelvollisen laatima tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot kirjanpitovelvollisen taloudellisesta asemasta ja tuloksesta. Tilinpäätöksen oikeellisuuden varmistaminen on yhteinen tavoite niin yrityksen johdolle kuin tilintarkastajalle, joiden on tarkoitus omalta osaltaan valvoa tehtäviensä säännösten mukaista suorittamista. (Valtion Tilintarkastuslautakunta 2011, hakupäivä 31.5.2012.)

3.3.1 Vastuunjako yritysjohton ja tilintarkastajan välillä

Tilintarkastaja ei ole vahingonkorvausvelvollinen, kun vahinko johtuu pelkästään yrityksen puolesta toimineiden omasta käyttäytymisestä. Tilanteesta tulee monimutkaisempi, kun sekä yrityksen puolesta toimineet että tilintarkastaja ovat huolimattomuudellaan vaikuttaneet vahingon syntymiseen. Sekä voimassa olevassa että vanhassa tilintarkastuslaissa viitataan tällaista tilannetta varten yleisiin korvausvastuun jakautumista koskeviin säännöksiin vahingonkorvauslain 6 luvussa. Niiden mukaan vastuu on kokonaan yhteisvastuuta riippumatta siitä, kuka vahingon on pääosin aiheuttanut. Kun tilintarkastustehtävään liittyvä vahinko johtuu usein kohdeyrityksen puolesta

toimineiden moitittavasta käyttäytymisestä, jota tilintarkastaja ei ole huomannut, yhteisvastuu vaikuttaa ankaralta. Mähönen on sitä mieltä, ettei edes vahingonkorvauslain 6 luvun 1 pykälässä säädetty sovittelumahdollisuus poista tätä ongelmaa. (2007, hakupäivä 28.5.2012.)

Tilintarkastuksella pyritään hyvän tilintarkastustavan mukaisesti varmistamaan, että kirjanpitovelvollisen laatima tilinpäätös on asetettujen sääntöjen mukainen. Suoritetun tilintarkastuksen perusteella annettu tilintarkastuskertomus sisältää tarkastustoimenpiteisiin ja tilintarkastajan hankkimaan tilintarkastusevidenssiin pohjautuvan lausunnon tilinpäätöksestä ja mahdollisesta toimintakertomuksesta. Tärkeä tilintarkastusevidenssin lähde ovat kansainvälisen tilintarkastusstandardin ISA 580 mukaan kirjalliset vahvistusilmoitukset, joiden pyytäminen kirjallisina suullisen sijaan voi saada toimivan johdon harkitsemaan tällaisia asioita huolellisemmin, ja parantaa siksi vahvistusilmoitusten laatua. Pyydettyjen kirjallisten vahvistusilmoitusten muuttaminen tai puuttuminen kokonaan voi varoittaa tilintarkastajaa siitä, että joku tai jotkut seikat vaativat merkittävää huomiota. Jos on riittävästi epäilyjä siitä, että vaadittavat kirjalliset vahvistusilmoitukset eivät ole luotettavia tai jos toimiva johto ei anna kirjallisia vahvistusilmoituksia, tilintarkastajan tulee jättää lausunto tilinpäätöksestä antamatta. (Valtion Tilintarkastuslautakunta 2011, hakupäivä 31.5.2012.)

Tilinpäätösstandardin ISA 580 kappaleiden 10 ja 11 mukaan tilintarkastajan on hankittava toimivalta johdolta heidän tilintarkastustoimeksiannon ehdoissa sovittuja velvollisuuksiaan koskevia kirjallisia vahvistusilmoituksia. Tilintarkastajan tulee pyytää toimivalta johdolta kirjallinen vahvistusilmoitus siitä, että toimiva johto on täyttänyt velvollisuutensa laatia tilinpäätös sovellettavan tilinpäätösnormiston mukaisesti, mikä toteutuessaan tarkoittaa, että tilinpäätös on oikein esitetty. Kirjallinen vahvistusilmoitus on pyydettävä myös siitä, että tilintarkastajalle on annettu kaikki olennaiset tiedot, pääsy tilintarkastuksen kannalta tärkeään aineistoon ja kommunikointimahdollisuus yhteisössä toimivien henkilöiden kanssa, ja että kaikki liiketapahtumat sisältyvät tilinpäätökseen. (International Federation of Accountants 2010, 274, 740–741.)

Tilintarkastuslain mukaan yhtiömiehillä, hallituksella ja toimitusjohtajalla taikka vastaavilla toimielimillä on velvollisuus antaa tilintarkastajan toimittaa tarkastus siinä laajuudessa kuin tämä katsoo sen tarpeelliseksi sekä tarjota tilintarkastajan pyytämää selvitystä ja apua. Tytäryrityksen yhtiömiehen, hallituksen ja toimitusjohtajan tai vastaavan toimielimen on toimittava samoin emoyrityksen tilintarkastajaa kohtaan. (Tilintarkastuslaki 459/2007 3:18 §.) Pulkamo huomauttaa tutkielmassaan, että tilintarkastajan on oltava aina ”askeleen edellä toimivaa johtoa”. Tilintarkastajan on tilintarkastuskertomuksessaan huomautettava johdon mahdollisesti vahingonkorvausvastuuseen

johtavasta teosta tai laiminlyönnistä, ja tällaisten tilanteiden tunnistamiseksi tilintarkastajalla on oltava kyky havaita kehittyvän lainsäädännön määrittelemät kielletyt toimintatavat. (2003, 70.)

3.3.2 Tilintarkastusyhteisö ja tilintarkastajan apulainen

Tilintarkastaja vastaa myös apulaisensa tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheuttamasta vahingosta. Jos tilintarkastajana on tilintarkastusyhteisö, vahingosta vastaavat sekä yhteisö että päävastuullinen tilintarkastaja. (Tilintarkastuslaki 459/2007 9:51.1–2 §.)

3.4 Vastuun rajoittaminen

Tilintarkastajan laajan korvausvastuun alueella pienikin huolimattomuus saattaa johtaa korvausvastuuseen. Siksi tilintarkastusammattilaisilla on vakuutusyhtiössä yleensä vastuuvakuutus. Korvauksen hakijan törkeä huolimattomuus toiminnassaan saattaa vaikuttaa oikeuteen saada täysi korvaus vastuuvakuutuksesta. (Horsmanheimo & Steiner 2008,491.)

Useimmissa EU-maissa tilintarkastustoimistoille on säädetty pakollinen vastuuvakuutus. Suomessa ei ole lakisääteistä pakkoa, mutta silti suurimmilla toimistoilla on vakuutus tai muu vastaava vastuunkattamisjärjestelmä. Tilintarkastustoimistojen maksamista korvauksista ei ole tarkkaa tietoa, sillä enimmäkseen korvaukset maksetaan vapaaehtoisen sovittelun jälkeen. (Jokinen 2001, hakupäivä 30.5.2012.)

Koska useimpia asiantuntijapalveluita ei säännellä lailla, on palvelun sisällöstä sopiminen usein tarpeellista. Toimeksiantosopimuksen tekeminen on palveluntarjoajan edun mukaista etenkin, jos hänen väitetään jälkeempään laiminlyöneen velvoitteidensa asianmukaisen täyttämisen. Sen lisäksi, että kirjallisella sopimuksella toimeksisaaja pystyy tarvittaessa todistamaan sovitut toimeksianton rajaukset ja annetut pohjatiedot, se tarjoaa myös tilaisuuden käyttää vastuuta rajoittavia ehtoja. Asiantuntijapalvelua koskevassa sopimuksessa on syytä sopia esimerkiksi palvelun sisällöstä ja tavoitteesta sekä palveluntarjoajan vastuuta koskevista ehdoista, kuten vastuunrajoitukset ja määräykset vastuuvakuutuksesta. (Hemmo & Hoppu 2012, 16.2, hakupäivä 12.6.2012.)

3.5 Vahingonkorvauksen vaatiminen

Ensisijainen ja tavallinen tapa vaatia korvausta tilintarkastajan aiheuttamasta vahingosta on pyytää tilintarkastajaa korvaamaan vahinko vapaaehtoisesti. Korvausvastuusta voidaan neuvotella tilintarkastajan, vakuutusyhtiön ja vahingonkärsijän kesken, ja käydä läpi vastuun syntymisen edellytykset ja mahdolliset korvaukset. Oikeudellisen avun käyttäminen on joskus tarkoituksenmukaista etujen turvaamiseksi. Jos neuvottelemisen ei johda ratkaisuun, asia voidaan viedä joko käräjäoikeuteen tai ratkaistavaksi välimiesmenettelyssä, josta säädetään laissa välimiesmenettelystä. (Horsmanheimo & Steiner 2012, 491.)

Siviilioikeudellinen riitakysymys, joka on sovittavissa, saadaan määrätä asianosaisten välisellä sopimuksella välmiesten lopullisesti ratkaistavaksi. Väilyssopimus on tehtävä kirjallisesti. (Laki välimiesmenettelystä 967/1992 2–3 §.) Keskuskauppakamarin välityslautakunta on puolueeton taho, jonka välimiesmenettely on vaihtoehto tuomioistuinmenettelylle yritysten välisten riitaasioiden ratkaisemisessa. Välimiesmenettelyn käyttämisestä mahdollisten erimielisyyksien ratkaisemiseksi voidaan sopia asianosaisten kesken esimerkiksi kirjallisessa välityssopimuksessa tai yhtiöjärjestyksessä. Keskuskauppakamarin suositus on, että yritykset käyttäisivät sopimuksissaan välityslauseketta. (Keskuskauppakamarin välityslautakunta 2012, hakupäivä 12.6.2012.)

4 OIKEUSTAPAUKSET

Suomalaisessa oikeuskäytännössä ei kovin usein esiinny tapauksia, joissa tilintarkastajaa vastaan olisi nostettu kanne vahingonkorvauksen saamiseksi. Tilintarkastajia on harvoin tuomittu myöskään rikosoikeudellisen vastuun perusteella, ja kirjanpitorikokset onkin rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Suomen tilintarkastusjärjestelmä ja tilintarkastuksen sääntely ja valvonta lienee niin tiukkaa, että se karsii pois väärinkäytökset ja virheet. Värrin on tullut tutkielmassaan tilintarkastajien rikosvastuusta siihen tulokseen, että se ei ole laajasti toteutunut Suomessa 2000-luvulla. Syitä tähän ovat olleet tiukentuneet laatuvaatimukset ja toisaalta rikosoikeudellisen näytön saaminen. Poliisin mukaan juuri tilintarkastajien ammattitaidon paraneminen on vähentänyt tilintarkastajiin kohdistuneita rikosepäilyjä, kuten muitakin talousrikoksia. Värrin mielestä tilintarkastusalan voidaan katsoa toimivan nykytasollaan melko puhtaasti, rehellisesti ja lain, säädösten sekä hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. (2010, 35–37.)

Tutkittaviksi oikeustapauksiksi valittiin ensin kaksitoista korkeimman oikeuden ennakkopäätöstä vuosilta 1991–2008. Rajaus tehtiin sen perusteella, että seuraava vanhempi tilintarkastajien vastuuta käsitellyt tapaus oli vuodelta 1981. Aineiston rajaaminen viimeiseen noin 20 vuoteen katsottiin riittäväksi, etenkin kun vuoden 1981 tapauksessa tilintarkastajia ei ollut tuomittu vahingonkorvauksiin. Käräjäoikeuksille ja hovioikeuksille lähetettiin sähköpostitiedustelu muista mahdollisista, alemmissa oikeusasteissa ratkenneista tapauksista. Tiedusteluun vastasi kymmenen tuomioistuinta, joista kuudesta kysytyn kaltaisia tapauksia ei löytynyt. Yhdessä käräjäoikeudessa oli tapaus, joka oli vedetty pois oikeudesta ja sovittu, eikä sitä sen takia käsitellä tässä tutkimuksessa. Toiselta käräjäoikeudelta saatiin lista vastaajien nimistä, mutta niiden läpikäyminen tilintarkastajien löytymiseksi katsottiin tämän tutkimuksen puitteissa mahdottomaksi. Alemmissa oikeusasteissa ratkenneita tapauksia tutkimukseen otettiin lopulta mukaan kolme.

Aineiston keräämiseen vaikutti se, että tuomioistuinten arkistointijärjestelmien hakutoiminnot ovat yksinkertaisia: vaikeimmillaan oikeustapauksista saa tietoa vain diaarinumerolla tai asianomistajan nimellä. Tällöin tiettyyn aiheeseen liittyviä oikeustapauksia löytyy vain, jos tuomari tai tuomioistuimen työntekijä muistaa sellaista tapahtuneen. Edilex -palvelusta voi hakea myös hovioikeuksien päätöksiä hakusanoilla, ja sitä kautta tapauksia löytyisi mahdollisesti lisää. Tähän tutkimukseen niitä ei kuitenkaan enää haettu, sillä alun perin kerätyistä viidestätoista tapauksesta alkoi jo

hahmottua tiettyjen seikkojen toistuminen. Kun laadullisen tutkimuksen aineistoa kerättäessä samat asiat alkavat toistua, puhutaan kylläntymisestä, joka omalta osaltaan osoittaa tutkimusaineiston riittävyttä tutkimusongelman kattamiseksi (Eskola & Suoranta 2000, 62–63).

4.1 Tilintarkastajan huolimattomuus tilintarkastustehtävässä

KKO:2008:115. Säätiön varojen perusteettomat nostot

Säätiön hallituksen puheenjohtajana toiminut henkilö oli hoitanut käytännössä yksin säätiön asioita. Vuonna 2000 oli tullut ilmi epäily siitä, että puheenjohtaja, joka oli sittemmin kuollut, oli vuosina 1996–2000 nostanut huomattavia määriä säätiön varoja itselleen. Syytetty tilintarkastaja toimi säätiön tilintarkastajana vuosina 1995–1999, mutta ei ollut puuttunut säätiön hallituksen puheenjohtajan menettelyyn. Tapauksessa ratkaistiin, oliko tilintarkastaja rikkonut velvollisuuksiaan säätiön tilintarkastajana niin, että siitä aiheutuisi korvausvastuu ja oliko tilintarkastajan toiminnasta aiheutunut vahinkoa säätiölle.

Ratkaisussaan Korkein oikeus toteaa, että koska säätiöissä ei ole hallituksen ja muiden toimielinten toimintaa valvovaa omistajatahoa tai jäsenistöä, asianmukaisen ja riippumattoman tilintarkastuksen merkitys säätiöiden valvonnassa korostuu. Tilintarkastajan tulee riittävän laajasti varmistaa kirjanpitoon merkittyjen liiketapahtumien aitous ja tositteiden lakimääräisyys, kiinnittää huomiota myös säätiön organisaatioon ja valvontajärjestelmien puutteisiin sekä tarvittaessa arvioida, onko hallituksen ja muiden toimielinten toiminta laillista.

Säätiön hallituksen puheenjohtaja oli nostanut säätiön pankkitililtä varoja shekeillä ja pankkivexseillä ja laatinut tapahtumista itse tositteet. Perusteetta nostettujen varojen hallituksen puheenjohtaja oli esittänyt menevän säätiön perustajan lesken ylläpitoon. Tällaisesta suoritusten kohdentumisesta ei tosiasiaassa ollut mitään näyttöä, ja säätiössä oli muutenkin ollut tapana maksaa kyseiset suoritukset säännöllisesti pankkitililtä toiselle. Tilintarkastaja kertoi käyneensä aineistoa läpi yhdessä hallituksen puheenjohtajan kanssa ja saaneensa tyydyttävät vastaukset tekemiinsä selvityspyyntöihin ja kysymyksiin.

Tilintarkastaja ei ollut tehnyt suunnitelmaa tilintarkastuksen toimittamiseksi, eikä merkintöjä sen suorittamisesta, vaikka se kuuluu hyvään tilintarkastustapaan. Puutteellisten tositteiden, yksittäis-

ten nostojen suurten määrien ja niiden nostamistavan vuoksi tilintarkastajan olisi tullut varmistua suoritusten asianmukaisesta perusteesta säätiön kannalta ja vaatia tarkempi selvitys maksujen väitetyltä saajalta tai säätiön hallitukselta. Sen sijaan hän oli tyytynyt hallituksen puheenjohtajan selityksiin. Tämä menettely katsottiin Korkeimmassa oikeudessa tilintarkastajan huolimattomaksi toiminnaksi.

Säätiölle aiheutuneen vahingon suuruudeksi katsottiin aiheettomien tililtä nostojen määrä. Koska ei ollut esitetty selvitystä siitä, ettei rahoja olisi saatu perittyä takaisin, jos nostoihin olisi kiinnitetty ajoissa huomiota, vahinko on aiheutunut tilintarkastajan huolimattomasta menettelystä. Tilintarkastaja ei ollut esittänyt perusteita, joiden nojalla korvausvastuuta olisi voitu sovitella. Hänet tuomittiin maksamaan säätiölle vahingonkorvaukseksi 170 884 euroa viivästyskorkeineen.

Venton mielestä tämä ”tapaus korostaa asiantuntijavastuun juridista merkitystä ja on yksi osoitus huolellisuusvelvoitteen ja menettelytapanormien noudattamisen tärkeydestä” (2009, hakupäivä 6.6.2012).

Itä-Suomen HO 19.8.2008, S07/866. Vaaralliset työyhdistelmät, puutteelliset tositteet, kavallus

Yhtiön reskontranhoitaja oli vuosia kavaltanut yhtiöltä rahaa käyttäen tekaistuja laskuja tai kokonaan ilman tositteita. Tilintarkastajat olivat antaneet joka vuosi puhtaan tilintarkastuskertomuksen, kunnes yhtiössä jakautumisen vuoksi toteutettiin väli tilinpäätöksen tarkastus, jossa kyseiset puutteet todettiin. Yhtiö vaati tilintarkastajia korvaamaan koko kavalletun summan 111 818,94 euroa vuosilta 1997–2003. Käräjäoikeus hylkäsi kanteen vanhentuneena muilta osin kuin viimeiseltä tilikaudelta, koska kanne oli nostettu vasta vuonna 2006. Silloisen osakeyhtiölain (734/1978 15:7 §) mukaan kanneoikeus oli kolme vuotta tilintarkastuskertomuksen esittämisestä, jos vaatimus ei perustu rangaistavaan tekoon. Nykyisen osakeyhtiölain (624/2006 22:8 §) mukaan kanne vanhenee viidessä vuodessa.

Asian käsittelyssä oli tullut ilmi, että tilintarkastajat olivat suullisesti huomauttaneet havaitsemistaan vaarallisista työyhdistelmistä ja puutteista tositteiden hyväksymismerkinnöissä. Henkilö, jolle ongelmista oli kerrottu, oli yhtiön toimistopäällikkö, jonka toimenkuva oli samanlainen kuin kavallukset tehneen henkilön. Huomautukset tällaisista puutteista on tehtävä vastuulliselle johdolle osoitetussa pöytäkirjassa. Hovioikeuden mukaan tilintarkastus olisi tullut hyvän tilintarkastustavan

mukaisesti keskittää tarpeeksi tehokkaasti riskialttiisiin toimintoihin, mutta tilintarkastajat olivat suorittaneet tilintarkastukset aina samanlaisella otantamenetelmällä.

Hovioikeus katsoi, että tilintarkastajat olivat laiminlyöneet velvollisuutensa raportoida yhtiölle riittävän tehokkaasti tilintarkastuksessa havaitsemistaan puutteista, ja näin menetelleet huolimattomasti. Vahingon määräksi arvioitiin viimeisen varsinaisen tilintarkastuksen jälkeen tehdyt kavallukset ja lisäksi se, mitä olisi saatu perittyä takaisin aiemmin kavalletuista varoista, jos kavallus olisi paljastunut jo tuolloin. Yhteensä tilintarkastajat veloitettiin korvaamaan vahingonkorvauksena 6 000 euroa korkoineen.

Turun HO 22.12.2000, S99/1165. Virheellinen tilinpäätös, puuttuva syy-yhteys

Kantajat olivat ostaneet osakeyhtiön sillä ehdolla, että yhtiön taloudellinen asema todetaan sellaiseksi kuin se viimeisimmän tilinpäätöksen mukaan oli. Kauppakirjan ehtoja oli myöhemmin tarkistettu, ja myyjä oli ottanut vastattavakseen yhtiön velkoja. Osapuolet olivat ilmoittaneet, ettei heillä ollut toisiaan kohtaan mitään vaatimuksia.

Ostajat olivat myöhemmin nostaneet vahingonkorvauskanteen myyjä ja tilintarkastajia vastaan yhtiön kirjanpidossa todettujen virheiden perusteella. Ostajien myyjiin kohdistama vahingonkorvausvaatimus oli käsitelty välimiesoikeudessa, joka oli hylännyt ostajien vaatimukset. Ostajat vaativat käräjäoikeudessa tilintarkastajilta vahingonkorvauksena 1 384 658 markkaa, jonka verran yhtiön oma pääoma oli uskottua pienempi ja 1 000 000 markkaa sijoitettuaan turhaan tilinpäätöksen perusteella kannattavaksi uskomaansa yhtiöön. Ostajat eivät olisi tehneet kauppaa, jos viimeisin tilinpäätös olisi pitänyt paikkansa.

Yhtiön kirjanpidossa oli aiheettomia saatavia ja hyvityslaskuja sekä vaihto-omaisuutta kirjattuna yhtä aikaa sekä varastoon että myyntiin. Käräjäoikeus totesi, että virheet kirjanpidossa olivat olleet olennaisia ja havaittavissa asianmukaisin menettelyin tilintarkastuksessa. Tilintarkastajat olivat toimineet huolimattomasti ja vastoin hyvää tilintarkastustapaa. Ostajien katsottiin tulleen tietoisiksi yhtiön kirjanpidosta löytyneistä olennaisista virheistä ja taseen epäluotettavuudesta jo kauppaneuvotteluiden aikana. Ostajien tekemissä tarkistuksissa oli löydetty huomattava määrä virheitä, joista oli sovittu myyjän kanssa. Ostajilla oli ollut käytössään myös kirjanpidon asiantuntija. Huolimatta löytyneistä virheistä ostaja oli jättänyt välintilinpäätöksen tekemättä, ja näin ottanut

tietoisen riskin kaupassa. Tilintarkastajien toiminnalla ei siten ollut syy-yhteyttä ostajille aiheutuneeseen vahinkoon, eivätkä tilintarkastajat olleet siitä vastuussa.

Mähönen toteaa ratkaisusta, että tilintarkastaja ei ole vastuussa yrityksen liikkeenhoidosta ja siitä aiheutuneista tappioista, eikä tilintarkastuskertomus vapauta tilinpäätöksen käyttäjiä omista huolellisuusvelvoitteistaan (2001, 18).

KKO:1999:118. Osakslaina, tilintarkastajan laiminlyönnistä ei osoitettu aiheutuneen vahinkoa

Yhtiön osakkeenomistaja oli vuosia nostanut yhtiön varoja omaan käyttöönsä vastoin osakeyhtiölain säännöksiä. Tilintarkastaja oli huomauttanut osakslainasta yhdeltä tilikaudelta antamassaan tilintarkastuskertomuksessa. Vaikka laina oli sen jälkeen edelleen maksamatta, ja nostot yhtiöstä jatkuivat, asiasta ei huomautettu myöhemmissä tilintarkastuskertomuksissa. Yhtiön hallitus ei ryhtynyt toimenpiteisiin varojen takaisin saamiseksi, eikä vaatinut vakuuksia osakkaalta. Yhtiö asetettiin konkurssiin reilun vuoden päästä viimeisestä vahvistetusta tilinpäätöksestä, ja yhtiön konkurssipesä vaati yhtiön hallituksen kahta jäsentä, toimitusjohtajaa ja tilintarkastajaa korvaamaan yhtiölle aiheuttamansa vahingon.

Koska asia tuli vireille tasan kolme vuotta viimeisen vahvistetun tilinpäätöksen jälkeen, tilintarkastaja saattoi olla vastuussa ainoastaan viimeisellä tilikaudella tehdyistä nostoista. Hallituksen jäsenet ja toimitusjohtaja olivat vastuussa viimeisen tilikauden aikana ja sen jälkeen tehdyistä nostoista. Osakkeenomistaja oli kuitenkin todettu varattomaksi, eikä lainojen takaisinperintä olisi tuottanut tulosta. Tämän vuoksi tilintarkastajan laiminlyönnillä huomauttaa osakslainoista ei ollut syy-yhteyttä vahinkoon.

KKO:1992:98. Yhtiön varojen käyttö, osakslaina ja omien osakkeiden lunastaminen

Konkurssiin päätyneen yhtiön osakkaalle, joka oli samalla myös yhtiön toimitusjohtaja ja hallituksen jäsen, oli vuosien ajan jaettu yhtiön varoja osakeyhtiölain vastaisesti. Matkaennakoista, kassa- ja tilinostoista ja muista osakkaan puolesta maksetuista maksuista koostuvia saatavia oli pidettävä rahalainana, mutta yhtiöllä ei ollut osakeyhtiölain edellyttämää vapaata pääomaa varojen jakamiseen, eikä osakas ollut antanut vakuutta lainalle. Tilintarkastajat olivat kuitenkin aina ehdottaneet vastuuvapauden myöntämistä hallitukselle ja toimitusjohtajalle, eivätkä olleet maininneet

tilintarkastuskertomuksessa osakeyhtiölain vastaista tilaa. Tällä menettelyllä tilintarkastajat olivat osaltaan aiheuttaneet sen, että rahalaina osakkaalle oli voinut jatkua ja kasvaa, eivätkä velkojat ja muut osakkaat olleet havainneet yhtiön varojen laitonta jakamista. Tilintarkastajien katsottiin siksi aiheuttaneen tuottamuksellaan vahinkoa yhtiölle.

Samassa tapauksessa määrättiin tilintarkastajat korvaamaan osaltaan aiheuttamansa vahinko, joka oli tapahtunut, kun tilintarkastajat olivat laiminlyöneet tehdä muistutuksen yhtiön omien osakkeiden lunastamisesta, vaikka yhtiöllä ei ollut vapaata omaa pääomaa. Vahingon katsottiin olevan syy-yhteydessä tilintarkastajien laiminlyöntiin, koska osakkaalla oli ollut ulosmittauskelpoista omaisuutta vielä tilintarkastuksen jälkeen.

Tilintarkastajien vahingonkorvauksen suuruus laittomiin osakaslainoihin liittyen oli 265 111,71 markkaa ja omien osakkeiden lunastamiseen liittyen 167 924,30 markkaa. Vahingonkorvaukset tuomittiin yhteisvastuullisesti tilintarkastajille ja hallituksen puheenjohtajana toimineelle osakkaalle. Osakas oli kuitenkin vastuussa koko korvaussummasta, ja tilintarkastajat vastasivat kumpikin puoleksi siitä, mitä eivät saisi perittyä osakkaalta takaisin.

KKO:1997:188. Asunto-osakeyhtiö, muistiotosite

Perustajaurakoitsijan laatiman taloussuunnitelman mukaan asunto-osakeyhtiöllä ei ollut vastuita kunnallistekniikasta. Asunto-osakeyhtiön osakkeenostajille oli yhtiön hallinnon luovuttamisen yhteydessä esitetty tilintarkastajan tarkastama tase ja tase-erittely, jonka mukaan yhtiön vesi- ja viemärintimaksu oli maksettu. Tosiasiasa vain ensimmäinen erä maksusta oli suoritettu, ja tositteena maksusta oli rakennusyhtiön laatima muistiotosite ilman kuittia tai kopiota siitä. Asunto-osakeyhtiö oli lain mukaan kiinteistönomistajana vastuussa jätevesimaksusta ja joutui suorittamaan sen, koska perustajaurakoitsijayhtiö oli asetettu konkurssiin.

Koska asunto-osakeyhtiö oli lain mukaan vastuussa maksusta, joka voitiin vielä ilman eri tuomiota periä siltä ulosotossa, pelkkä muistiotosite ei riittänyt todentamaan maksua. Tilintarkastajan olisi tullut vaatia isännöitsijältä ja hallitukselta tarkempaa selvitystä muistiotositteeseen perustavasta kirjauksesta. Tilintarkastajalla on oikeus tarpeellisten selvitysten vaatimiseen johdolta ja velvollisuus ilmoittaa tilintarkastuskertomuksessa, jos niitä ei anneta. Tilintarkastaja oli menetellyt huolimattomasti jättäessään vaatimatta selvitystä muistiotositteesta, ja oli näin aiheuttanut asunto-osakeyhtiölle korvattavan vahingon. Koska rakentaja luovutusvaiheessa todennäköisesti olisi

pystynyt maksamaan sille kuuluvan maksun, myös syy-yhteys tilintarkastajan laiminlyönnin ja vahingon välillä toteutui. Tilintarkastaja tuomittiin korvauksiin yhteisvastuullisesti yhtiön hallituksen ja isännöitsijän kanssa. Vahingonkorvaus oli suuruudeltaan 33 496,30 markkaa.

KKO:1991:13. Tilintarkastajan laiminlyönti tehdä muistutus selvitystilaan asettamisesta, puuttuva syy-yhteys

Osakeyhtiö oli ensimmäisestä tilikaudestaan saakka tehnyt tappiota, ja sen osakepääoma oli menetetty jo tuolloin. Yhtiö oli jatkanut toimintaansa vielä neljä tappiollista tilikautta, ja tilintarkastaja oli tehnyt ensimmäisen huomautuksen velvollisuudesta asettaa yhtiö selvitystilaan kolmannen tilikauden tilintarkastuskertomuksessa. Yhtiölle tavaraa toimittanut yritys vaati tilintarkastajalta vahingonkorvausta luottotappioistaan.

Tilintarkastaja oli rikkonut osakeyhtiölain määräystä, jonka mukaan tilintarkastajan tulee tehdä muistutus hallituksen laiminlyönnistä ryhtyä toimenpiteisiin yhtiön saattamiseksi selvitystilaan. Tilintarkastajan katsottiin kuitenkin tehneen yhtiön hallitukselle selväksi, että nämä saattoivat joutua vastuuseen yhtiön veloista ylivelkaantumisen vuoksi. Oli siis todennäköistä, että yhtiön toimintaa olisi jatkettu tilintarkastukseen tehdystä huomautuksesta huolimatta. Tavarantoimittaja oli tiennyt yhtiön huonosta taloustilanteesta, mutta jatkanut silti toimituksia yhtiölle velaksi. Tavarantoimittaja ei ollut myöskään pyrkinyt tutustumaan yhtiön tilintarkastuskertomuksiin. Tilintarkastajan laiminlyönti ei näin ollen ollut syy-yhteydessä tapahtuneeseen vahinkoon.

4.2 Muut lakiin perustuvat tehtävät

KKO:2001:36. Todistus maksetusta osakepääomasta, arvoton apporttiomaisuus

Osakeyhtiön osakepääoman korotus oli tehty merkitsemällä uusia osakkeita osittain apporttiomaisuudella, joka koostui toisten yhtiöiden osakkeista. Apporttina luovutetut osakkeet oli merkitty vastaanottaneen yhtiön osakepääomaan käyvästä arvosta, mutta myöhemmin ilmeni, että osa apporttiomaisuutena käytetyistä osakkeista oli jäänyt pantiksi luovuttajan muista veloista. Kun osakkeet sitten luovuttajan konkurssin yhteydessä huutokaupattiin ja koko kauppasumma meni velkojan hyväksi, apporttiomaisuutta vastaanottaneen osakeyhtiön osakepääoma ei vastannut kaupparekisteriin ilmoitettua. Vastaanottaneen yhtiön konkurssipesä vaati vahingonkorvauksia

yhtiön hallitukselta ja tilintarkastajilta, koska yhtiöllä ei ollut tosiasiaa käytettävissään tätä ap-portilla maksettua summaa.

Vastaanottavan yhtiön hallituksen jäsenet olivat vakuuttaneet, että korotuksesta maksettava summa oli yhtiön hallussa. Kahden tilintarkastusyhteisön päävastuulliset tilintarkastajat olivat todistaneet, että osakepääoman korottamisen yhteydessä oli noudatettu osakeyhtiölain määräyksiä osakkeiden maksusta, ja osakkeista oli maksettu sovittu summa. Kun todellisuudessa panttaus oli merkinnyt todellista riskiä siitä, että apportina luovutetut osakkeet tulvaisiin käyttämään luovuttavan yhtiön velkojen maksuun, niitä ei olisi tullut arvostaa käypään arvoon. Hallituksen ja tilintarkastajien virheellisen menettelyn seurauksena yhtiölle oli syntynyt pääomaan vajaus, joka oli jäänyt pysyväksi, kun panttatut osakkeet oli myyty. Kun sekä yhtiötä että osakkeiden maksajaa olivat edustaneet samat henkilöt, olisi tilintarkastajien tullut osoittaa vielä erityistä varovaisuutta yhtiöltä saatujen tietojen luotettavuuden suhteen. Tilintarkastajat eivät olleet pyrkineet ottamaan selvää siitä, oliko osakkeiden luovutuksessa toimittu vastaanottavan yhtiön oikeuksia turvaavalla tavalla, ja olivat siksi myötävaikuttaneet omalla toiminnallaan vahingon syntymiseen. Toinen päävastuullinen tilintarkastaja ja tilintarkastusyhteisöt tuomittiin yhteisvastuullisesti hallituksen jäsenten kanssa korvaamaan arvottomasta apporttiomaisuudesta yhtiölle aiheutunut vahinko 20 000 000 markkaa.

Toisen tilintarkastusyhteisön päävastuullista tilintarkastajaa ei ollut edes haastettu vastaajaksi, joten häntä ei voitu tuomita. Tilintarkastusyhteisöt sopivat myöhemmin keskenään korvausvastuun jakamisesta. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 484.)

Villan mielestä hallituksen jäsenten ja tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta voidaan tässä tapauksessa pitää oikeana lopputuloksena. Se korostaa yrityksen sopimuskumppanien, erityisesti velkojien, suojaa sekä oman pääoman pysyvyyttä. Eri oikeusasteet olivat yksimielisiä siitä, että hallituksen kaikkien jäsenten on huolehdittava maksetusta osakepääomasta rekisteriviranomaiselle annettavien tietojen paikkansapitävyydestä. Tilintarkastajien vastuuta ja vastuun henkilökohtaisuutta korkein oikeus perusteli erityisesti tilintarkastusalan omalla ohjeistuksella ja sen kautta hyvällä tilintarkastustavalla. Korkein oikeus näytti selvän suunnan keskustelulle, joka liittyy sidotun oman pääoman pysyvyyteen, velkojainsuojaan sekä tilintarkastustoiminnan sisältöön. (2001, 901.)

KKO:1991:25. Väärä todistus osakepääoman maksamisesta

Osakeyhtiön konkurssipesä vaati vahingonkorvauksia, kun yhtiöllä ei ollut perustettaessa eikä myöhemminkään hallussaan kaupparekisteriin merkittyä osakepääomaa. Konkurssiin menneen yhtiön hallitukseen oli merkitty samoja henkilöitä kuin osakkeet merkinneen yhtiön hallituksessa oli. Hallituksen jäsenet olivat vakuuttaneet, että osakepääomana maksettu summa oli yhtiön hallussa, ja tilintarkastaja oli todistanut sen. Tilintarkastajalla oli ollut maksusta selvityksenä vain kummankin yhtiön hallituksessa toimineen henkilön allekirjoittama kuitti. Koska tilintarkastaja oli perustanut todistuksensa kyseiseen kuittiin, hänen katsottiin osaltaan myötävaikuttaneen siihen, että yhtiö oli voinut toimia ilman osakepääomaa, ja aiheuttaneen tuottamuksellaan yhtiölle vahingon, joka vastasi puuttuvaa osakepääomaa. Tilintarkastaja veloitettiin yhteisvastuullisesti konkurssiin menneen yhtiön hallituksen jäsenten ja perustaneen yhtiön kanssa korvaamaan puuttuvaa osakepääomaa vastannut summa 100 000 markkaa.

4.3 Sopimussuhteeseen perustuva vastuu

Muissa kuin lain määäämissä tehtävissä tilintarkastaja toimii asiakkaan kanssa tekemänsä sopimuksen pohjalta. Vaikka osa seuraavista tapauksista koskeekin muita ammattilaisia kuin tilintarkastajia, tapaukset ovat tärkeitä arvioitaessa sopimussuhteessa tehtyjen toimien virheellisyyttä ja virheiden vakavuutta.

KKO:2001:128. Tiedonantovelvollisuus

Puolisot olivat omistaneet yhdessä kommandiittiyhtiön ja tehneet sopimuksen, jonka mukaan toinen puoliso luovuttaa oman osuutensa yhtiöstä toiselle puolisolle. Asiakirjojen laatimista koskeva toimeksianto oli annettu tilitoimistolle, joka oli jo vuosia hoitanut sopimuksen mukaan kommandiittiyhtiön kirjanpitoa ja verosuunnittelua. Tämä nimenomainen luovutusta koskenut toimeksianto ei ollut sisältänyt veroseuraamusten selvittämistä, mutta silti Korkein oikeus katsoi tilitoimistolla olleen velvollisuus varoittaa kommandiittiyhtiön omistajia luovutuksen veroseuraamuksista. Vahingonkorvaukseksi määrättiin 244 574 markkaa.

Korkein oikeus perusteli päätöstään sillä, että ammattimainen tilitoimistopalvelujen ja verokonsultoinnin tarjoaja on sellainen asiantuntija, jolla on laaja tiedonantovelvollisuus asioissa, jotka voivat

heikentää asiakkaan etua. Vaikka toimeksiantoon kuulumattomat neuvot eivät lähtökohtaisesti kuulukaan tiedonantovelvollisuuteen, velvollisuus voi ulottua myös toimeksiannon ulkopuolisiin merkityksellisiin seikkoihin, joista asiakkaan ei voi olettaa tietävän. Veroseuraamus toimeksiannon kohteena olevasta oikeustoimesta on sellainen tyypillinen seikka, johon asiantuntijan on kiinnitettävä asiakkaansa huomio.

Veroseuraamus luovutuksesta oli huomattava, koska kommandiittiyhtiöstä oli tehty merkittävä määrä yksityisottoja, jotka ylittivät yhtiömiehen vuotuisen voitto-osuuden ja yhtiöön tekemien sijoitusten määrän. Tällainen ylitys lisätään tuloverolain mukaan luovutusvoittoon, ja tilitoimiston edustajan tuli tietää sekä yksityisotoista että tuloverolain säännöksestä. Koska kommandiittiyhtiön osuuden luovutusta ei olisi ollut välttämätöntä tehdä, ei voida olettaa, että se olisi toteutettu riippumatta veroseuraamuksista.

Esitettyjen seikkojen perusteella Korkein oikeus katsoi, että tilitoimiston olisi tullut varoittaa asiakastaan veroseuraamuksista, vaikka verokonsultointi ei varsinaisesti kuulunut toimeksiantosopimukseen. Tilitoimisto velvoitettiin korvaamaan asiakkaalleen luovutusvoittoveron suuruinen vahinko. Eri mieltä ollut Korkeimman oikeuden jäsen katsoi, että koska kommandiittiyhtiö oli käyttänyt liiketoimintansa uudelleenjärjestelyissä liikejuridiikkaan erikoistunutta asianajotoimistoa, tilitoimiston edustajan oli ollut perusteltua käsittää, että verotuskysymyksiä oli jo selvitetty muualla. Eri mieltä ollut jäsen olisi myös vähentänyt vahingonkorvausta, koska luovutuksen tehnyt asiakas sai hänen mukaansa perusteetonta etua vapautuessaan yksityisotoista aiheutuneesta verovelasta.

Norroksen mukaan tämä tapaus viittaa siihen, että asiantuntijapalveluissa toimeksiannon oletetaan ulottuvan kaikkiin asiayhteyteen liittyviin toimiin ”avaimet käteen” -periaatteella. Toimeksiannon rajaamisesta on tietysti mahdollista sopia, mutta silloin asiantuntijan on huolehdittava, että toimeksiantaja ymmärtää rajauksen merkityksen ja siihen liittyvät riskit. Pohjoismaisessa keskustelussa kuvattu asiantuntijan pedagoginen velvollisuus viittaa siihen, että pelkästään oikeiden ja riittävien tietojen välittäminen toimeksiantajalle ei riitä, vaan asiantuntijan on kiinnitettävä huomiota myös antamiensa tietojen ymmärrettävyyteen. (2008, 638.)

KKO:2007:72. Lojaliteettivelvollisuus

Pankki oli järjestänyt ostajalle rahoituksen kiinteistöosakeyhtiön osakkeiden kaupassa. Pankilla oli myyjän veloista vakuutena kiinteistöön kiinnitetty haltijavelkakirja, mitä ostaja ei kauppaa tehdessään tiennyt. Ostaja ei hankkinut rasiustodistusta, koska oli luottanut myyjään ja pankkiin. Kiinnitys paljastui, kun ostaja myi osakkeita eteenpäin, ja sen takia kauppa peruuntui. Korkeimman oikeuden mukaan pankki oli tehnyt sopimusrikkomuksen, kun se ei ollut ottanut rahoitusso-
pimuksen toisen osapuolen etua huomioon.

Pankin ja ostajan välinen sopimus oli koskenut vain rahoitusta, eikä pankki ollut sopimussuhteessa kiinteistöyhtiön osakkeiden kauppaan liittyen. Pankki kuitenkin hyötyi kaupasta ja myötävaikutti sen syntymiseen. Korkein oikeus katsoi, että pankin olisi pitänyt huolehtia oman etunsa lisäksi myös siitä, että rahoitusjärjestelyjen toisen osapuolen keskeiset edut toteutuvat. Tämän lojaliteettivelvollisuutensa perusteella pankin olisi tullut kiinnittää ostajan huomio siihen, että tämä olisi voinut saada kaupan kohteesta sen arvoon vaikuttavia tietoja. Laiminlyötyään velvollisuutensa pankki on velvollinen korvaamaan ostajalle sopimusrikkomuksen perusteella aiheutuneen vahingon. Vahingon määrän ja syy-yhteyden arvioimiseksi Korkein oikeus palautti asian käräjäoikeuteen, joka oli aiemmin hylännyt kanteen.

KKO:1999:80. Virheellinen neuvo, sopimusrikkomus

Kommandiittiyhtiön toiminnan uudelleenjärjestelyihin liittyvien suunnitelmien yhteydessä oli selvitetty tonttien vuokraoikeuksien ja tonteilla olevien rakennusten myynnistä tulevia veroseuraamuksia. Asiakkaan suullisesti kertoman vuokrasuhteen keston perusteella tilintarkastusyhtiön verotuksen asiantuntijana toiminut tilintarkastaja oli antanut neuvon, jonka seurauksena asiakkaalle aiheutui odottamattomia veroseuraamuksia. Korkeimman oikeuden mukaan tilintarkastaja ei olisi saanut olettaa, että asiakas ymmärtää kyseisen tiedon merkityksen verotuksessa, eikä luottaa pelkästään asiakkaan kertomiin tietoihin. Tilintarkastaja ei ollut tarkistanut tietojen paikkansapitävyyttä, eikä siten ollut näyttänyt, ettei neuvon virheellisyys johtunut tuottamuksesta.

Koska toteutuneesta luovutuksesta oli seurannut kommandiittiyhtiölle myös verotuksellisia etuja, vahingon määrä jouduttiin arvioimaan. Tilintarkastusyhtiö tuomittiin korvaamaan 450 000 markkaa, eli noin puolet siitä, minkä verran kommandiittiyhtiö oli joutunut maksamaan veroja.

KKO:1999:19. Vastuu toimeksiantajan sopimuskumppaniin nähden

Saadakseen toteutettua kaupan, jossa liiketoimintaan liittyvä lupa siirtyi yrittäjältä toiselle, yrittäjät olivat perustaneet kommandiittiyhtiön, johon sekä myyjä että ostaja tulivat vastuunalaisiksi yhtiömiehiksi. Asiaa hoiti tilitoimisto, jonka toimeksiantaja oli ostaja. Tarkoituksena oli, ettei myyjä joudu vastuuseen kommandiittiyhtiön veloista, vaan heti luvan siirryttyä hän myy oman osuutensa yhtiöstä. Sopimuksen tueksi oli laadittu asiakirja, jonka mukaan ostaja vapauttaa myyjän kaikista vastuista kommandiittiyhtiössä. Allekirjoittaessaan kauppakirjan tilitoimistossa, myyjä oli uskonut, että tilitoimisto hoitaisi asian loppuun. Tilitoimisto oli kuitenkin ilmoittanut myyjän erosta kommandiittiyhtiöstä vasta neljä vuotta myöhemmin, ja myyjä oli joutunut vastuuseen kommandiittiyhtiölle tuona aikana syntyneistä veloista.

Tilitoimisto oli tiennyt tarkoituksena olevan, ettei myyjä joudu vastuuseen kommandiittiyhtiön velvoitteista. Näin ollen tilitoimiston tehtävänä ei ole ollut vain sopimuspaperien tekeminen, vaan sen olisi tullut ottaa huomioon koko sopimusjärjestelyn tavoitteet. Korkein oikeus katsoi, että asiantuntija-asemansa vuoksi tilitoimiston olisi pitänyt huomauttaa myyjälle, ettei sopimusta voitu toteuttaa tarkoitetun kaltaisena, koska kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies on aina vastuussa yhtiön puolesta. Jättäessään tämän kertomatta, tilitoimisto oli syyllistynyt laiminlyöntiin, josta aiheutui vahinkoa myyjälle. Tilitoimisto veloitettiin suorittamaan vahingonkorvauksena määrä, joka vastasi myyjän vastuulle jääneitä kommandiittiyhtiön velkoja, eli 286 989 markkaa korkoineen.

4.4 Asiantuntija-aseman vaikutus vastuunjakoon

Vaasan HO 14.6.2007, R06/714. Osana laajempaa petosjuttua tilintarkastaja tuomittiin rekisterimerkintärikokseen ja vahingonkorvaukseen konkurssipesälle. Tilintarkastaja oli todistanut kaupparekisteri-ilmoituksessa osakepääoman 50 000 markkaa maksetuksi, vaikka rahat eivät koskaan tulleet yhtiöön. Tilintarkastajalle oli esitetty rahanippu käteisenä, ja luvattu tallettaa rahat pankkiin, mutta näin ei ollut toimittu. Tilintarkastajan olisi pitänyt asiantuntijana tietää, että osakepääoman tulee olla perustettavan yhtiön hallussa. Koska tilintarkastaja oli laiminlyönyt tarkistaa, että osakepääoman maksu oli todellinen, hänen katsottiin olevan vastuussa yhtiön konkurssipesälle aiheutuneesta vahingosta osakepääoman määrän verran. Yhteisvastuullisuus yhtiön kahteen muuhun toimijaan verrattuna jakautui niin, että tilintarkastajan kannettavaksi jäi 2/5 vahingosta, yhtiön

tosiasiallista päätösvaltaa käyttäneelle henkilölle 2/5, ja yhtiön omistajaksi merkitylle henkilölle 1/5 vahingosta. Tilintarkastajan vastuun suuruutta perusteltiin asiantuntija-asemalla.

4.5 Vakuutuksesta korvattava vahinko

KKO:1997:103. Liittyen tapaukseen KKO:1992:98, jossa tilintarkastaja oli jättänyt tekemättä muistutuksen osakeyhtiön osakeyhtiölain vastaisesta menettelystä, vakuutusyhtiö katsoi tilintarkastajan aiheuttaneen vahingon vähintään törkeällä huolimattomuudella. Vakuutuskorvausta voitiin sopimusehdon mukaan alentaa tai se kokonaan evätä, jos vahinko on aiheutettu tahallisesti, törkeällä huolimattomuudella tai törkeällä varomattomuudella.

Vahingonkorvausoikeudessa huolimattomuutta on usein pidetty törkeänä, kun toiminta on ollut lähellä tahallista ja siten seurausten suhteen välinpitämätöntä. Korkeimman oikeuden mukaan se, että osakkaan nostoja yhtiöstä oli pidettävä osakeyhtiölain mukaisena rahalainana, ei ollut niin selvää, että muistutuksen antamatta jättäminen olisi ollut törkeää huolimattomuutta. Sen sijaan tilintarkastaja oli menetellyt törkeän huolimattomasti jättäessään huomautuksen tekemättä, kun yhtiö oli päättänyt lunastaa omia osakkeitaan, vaikka sillä ei ollut jäljellä vapaata omaa pääomaa. Tämän perusteella vakuutusyhtiön ei tarvinnut maksaa koko korvaussummaa tilintarkastajalle.

4.6 Välimiesmenettely

Välimiesmenettelyllä saavutetuista ratkaisuksista ei saa tietoa kauppakamarilta, koska menettely ei ole julkinen. Tämän tutkimuksen yhteydessä tehtyyn tiedusteluun Keskuskauppakamarin välityslautakunnasta kuitenkin todettiin, ettei tutkimuksessa etsityn kaltaisia asioita ”kovin paljon ole Keskuskauppakamarin välimiesmenettelyssä ollut” (Pääsihteeri 9.5.2012, sähköpostiviesti).

5 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena on oikeustapauksia tutkimalla löytää vastaukset asetettuihin tutkimusongelmiin, jotka ovat:

- Millä perusteilla tilintarkastaja on tuomittu vahingonkorvauksiin?
- Miten vahingonkorvausvastuu on jakautunut tilintarkastajien ja yritysten johdon kesken?
- Mihin yksittäisiin seikkoihin tilintarkastajan on syytä kiinnittää työssään huomiota välttyäkseen vahingonkorvausvaatimuksilta?

Jotta tilintarkastaja voisi joutua vahingonkorvausvastuuseen, täytyy useamman ehdon täytyä. On täytynyt tapahtua konkreettinen vahinko, jonka syntymiseen tilintarkastajan huolimaton toiminta on suoraan vaikuttanut. Tarkastelluista viidestätoista oikeustapauksesta kolmessa tuomioistuinten ratkaisu vapautti tilintarkastajan vahingonkorvausvaatimuksesta, vaikka virheellinen tai huolimaton toiminta todettiin tapahtuneeksi, koska toiminnan syy-yhteyttä tapahtuneisiin vahinkoihin ei voitu osoittaa.

Tutkimuksessa mukana olevista tapauksista seitsemän liittyy tilintarkastajan varsinaiseen tehtävään, eli tilintarkastuksen tekemiseen. Näistä neljässä tapauksessa tilintarkastajan huolimattoman toiminnan katsottiin johtaneen korvattaviin vahinkoihin, ja tilintarkastaja tuomittiin vahingonkorvauksiin. Kolmessa tapauksessa tilintarkastaja oli laiminlyönyt velvollisuuksiaan tilintarkastuksen toimittamisessa, mutta laiminlyöntien ja tapahtuneen vahingon välillä ei todettu syy-yhteyttä. (Taulukko 2.)

TAULUKKO 2. Tilintarkastajan huolimattomuus tilintarkastustehtävässä

Toimenpiteitä vaativa seikka	Huolimattomuus tai laiminlyönti, tuottamus tai puuttuva syy-yhteys	Vahingonkorvaus
puutteelliset tositteet, epämääräiset suuret nostot	ei tilintarkastussuunnitelmaa, eikä dokumentointia, riippumaton tilintarkastus erityisen tärkeää säätiössä	170 884 euroa korkoineen
kavallus, vaaralliset työyhdistelmät, puutteelliset tositteet	huomautukset kerrottu muuten kuin vastuulliselle johdolle osoitetussa pöytäkirjassa, tarkastusta ei keskitetty tarpeeksi tehokkaasti riskialttiisiin toimintoihin	6 000 euroa korkoineen, tilintarkastajat yhdessä
aiheettomat saatavat ja vaihto-omaisuutta kirjattuna kahteen kertaan	ei huomautuksia tilintarkastuksessa, ostajat olivat tulleet tietoisiksi virheistä kirjapidossa jo ennen kauppaa	tilintarkastajien huolimattomuudella ei syy-yhteyttä vahinkoon
laittomat osakaslainat	ei huomautusta tilintarkastuksessa,	kanneoikeus vanhentunut, lainojen takaisinperintä ei olisi tuottanut tulosta
laiton osakaslaina, omien osakkeiden lunastaminen ilman vapaata omaa pääomaa	ei muistutusta tilintarkastuskertomuksessa	265 111,71 markkaa ja 167 924,30 markkaa, yhteisvastuullisesti hallituksen pj:na toimineen osakkaan kanssa
muistiotosite maksusta, jota ei todellisuudessa ollut maksettu	tilintarkastajan olisi pitänyt vaatia tarkempi selvitys	33 496,30 markkaa, yhteisvastuullisesti yhtiön hallituksen ja isännöitsijän kanssa
menetetty osakepääoma	ei muistutusta hallituksen laiminlyönnistä hankkiutua selvitystilaan, tavarantoimittaja tiesi huonosta taloustilanteesta ja jatkoi velaksi myymistä, eikä tilintarkastaja siksi ollut vastuussa luottotappioista	tilintarkastajan laiminlyönti ei ollut syy-yhteydessä tapahtuneeseen vahinkoon

Tilintarkastukseen liittyvistä tapauksista käy ilmi, että jos vahinkoa kärsinyt osapuoli on tullut tietoiseksi ongelmista muuten kuin tilintarkastuskertomuksesta, ei tilintarkastajan huolimattomuudella ole syy-yhteyttä vahinkoon. Jos väärinkäytökseen puuttuminen tilintarkastuskertomuksen anto-
hetkellä ei ehkäise vahingon syntymistä, voi syy-yhteys vahingon ja tilintarkastajan laiminlyönnin välillä jäädä toteutumatta.

Kahdessa tapauksessa, jotka liittyivät tilintarkastajan muihin lakisääteisiin tehtäviin, oli kysymys tilintarkastajan todistuksesta osakepääoman maksusta. Kummassakin tapauksessa osakkeet maksaneessa ja maksun vastaanottaneessa yrityksessä toimi samoja henkilöitä, minkä vuoksi

tilintarkastajien olisi tullut osoittaa erityistä varovaisuutta yhtiöltä saatujen tietojen oikeellisuuden suhteen. (Taulukko 3.)

TAULUKKO 3. Muut tilintarkastajan lakisääteiset tehtävät

Toimenpiteitä vaativa seikka	Huolimattomuus tai laiminlyönti, tuottamus tai puuttuva syy-yhteys	Vahingonkorvaus
arvoton apportiomaisuus osakepääoman maksuna, samoja henkilöitä luovuttaneessa ja vastaanottaneessa yhtiössä	tilintarkastajat eivät selvittäneet apportina käytettyjen osakkeiden todellista arvoa	20 000 000 markkaa, tilintarkastajat yhteisvastuullisesti hallituksen jäsenten kanssa
samoja henkilöitä perustetussa ja perustaneessa yhtiössä	tilintarkastajan perusteeton todistus osakepääoman maksusta	100 000 markkaa, yhteisvastuullisesti konkurssiin menneen yhtiön hallituksen jäsenten ja perustaneen yhtiön kanssa

Oma ryhmänsä ovat lakiin perustumattomat tehtävät, joiden suorittamisesta sovitaan sopimuksella asiakkaan ja asiantuntijana toimivan tilintarkastajan välillä (taulukko 4). Niissä vastuu on ankaraa, sillä se saattaa ulottua myös toimeksiantajan sopimuskumppaneihin. Lisäksi vahingonkorvukseen johtava laiminlyönti saattaa aiheutua jo siitä, ettei asiantuntija varmistu osapuolten ymmärtävän toimenpiteiden laajempia vaikutuksia. Sopimussuhteisiin tehtäviin liittyvää riskiä voi rajoittaa kirjaamalla sopimukseen tarkan rajauksen siitä, mitä toimeksianto koskee, mutta käytännössä se voi olla vaikeaa, kun huomioon otettavia seikkoja on paljon.

TAULUKKO 4. Sopimussuhteiset tehtävät

Toimenpiteitä vaativa seikka	Huolimattomuus tai laiminlyönti, tuotamus tai puuttuva syy-yhteys	Vahingonkorvaus
veroseuraamus luovutuksesta, laaja tiedonantovelvollisuus	tilitoimisto ei ollut varoittanut asiakasta veroseuraamuksesta	244 574 markkaa korkoineen
lojaliteettivelvollisuus	pankki ei ollut kiinnittänyt rahoittamisaan kiinteistökaupassa ostajan huomiota hallussaan olleeseen haltijavelkakirjaan	kko katsoi, että pankki on velvollinen korvaamaan vahingon, ja palautti asian käräjäoikeuteen
veroseuraamus	odottamaton veroseuraamus tilintarkastajan virheellisen neuvon takia; tilintarkastaja ei ollut tarkistanut tietojen paikkansapitävyyttä	450 000 markkaa korkoineen
vastuu ulottui toimeksiantajan sopimus-kumppaniin	tilitoimisto oli tehnyt sopimuspaperit, joiden tarkoituksen se tiesi pätemättömäksi	286 989 markkaa korkoineen

Vaikuttaa siltä, ettei tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu Suomessa realisoidu helposti. Kun oikeustapauksia on olemassa vain muutama, eikä välimiesmenettelyssäkään juuri selvillä tilintarkastajan vastuuseen liittyviä riitoja, voitaneen päätellä, että joko tilintarkastajilta ei vaadita vahingonkorvauksia, tai korvauksista sovitaan tuomioistuinten ulkopuolella. Koska keskustelua tilintarkastajan vastuusta on kuitenkin käyty vilkkaasti, voisi vastuun realisoitumisen mahdollista kehittymistä pyrkiä tutkimaan muita kanavia myöten. Vakuutusyhtiöiden kanssa käydyistä neuvotteiluista on todennäköisesti vaikea päästä kuulemaan, mutta tietoja voisi yrittää hankkia suoraan tilintarkastajilta ja tilintarkastusyhteisöiltä tai yritysten sidosryhmiltä.

Tilintarkastajan vastuusta käytyyn keskusteluun ovat varmasti vaikuttaneet kansainväliset skandaalit, kuten yhdysvaltalainen Enronin tapaus, jossa tilintarkastusyhteisö ajautui lopettamaan toimintansa. Siinä tilintarkastajat olivat kuitenkin selkeästi mukana väärinkäytöksissä, joita oli jatkettu pidemmän aikaa. Lisäksi Yhdysvaltain kirjanpito- ja tilintarkastuskäytännöt saattavat poiketa eurooppalaisista ja suomalaisista järjestelmistä niin paljon, ettei vertailua voi aivan suoraan tehdä. Suomessa valvonta on niin monivaiheista, ja vastuuta katsotaan olevan kaikilla osapuolilla ammattitaidosta ja muusta osaamisesta riippuen, ettei tilintarkastajan voi odottaa joutuvan vastuuseen yllättäen. Kun tilintarkastaja on tehnyt työnsä vaaditulla huolellisuudella, hän voi todennäköisesti olla huolettomalla mielellä vahingonkorvausvaatimusten suhteen.

Useimmissa tutkituissa tapauksissa tilintarkastajan on saattanut vahingonkorvausvastuuseen teko, joka lakia tai tilintarkastusstandardeja noudattamalla olisi helposti jäänyt tekemättä. Standardien ja muiden ohjeiden laajuus voi saada niiden noudattamisen vaikuttamaan työläältä. Suomessa avainasemassa ovat KHT-yhdistys ja valvovat toimielimet kannanottoineen. Tärkeimmistä standardeista tulee ajan myötä yleisiä käytäntöjä, jotka opitaan tilintarkastajille lain mukaan kuuluvan ammattitaidon kehittämisen myötä. Todennäköistä on, että jatkossa tällaisia tapauksia esiintyy yhä harvemmin johtuen juuri lailla säädetyistä tutkintovaatimuksesta.

Tilintarkastajan, yhtä hyvin kuin kirjanpitäjänkin, tulee työssään muistaa olevansa asiantuntija-asemassa. Tilintarkastajalla katsotaan olevan paitsi tiedonsaantioikeus, myös aktiivinen velvoite ottaa selvää asioista. Jos jokin seikka vaikuttaa epäselvältä, siitä on pyrittävä saamaan asiakkaalta selvitys. Tilintarkastajan tulee välttää tekemästä oletuksia asioiden tilasta. Sopimukseen perustuvien tehtävien osalta on tulevaisuudessa yhä tärkeämpää määritellä tilintarkastajalle kuuluvat tehtävät sopimuksessa, tai rajata niitä. Koska sopimusvastuu on ankaraa vastuuta, joka voi realisoitua pelkästään huolimattoman toiminnan vuoksi, ja tilintarkastajiin sovelletaan tiukkoja säännöksiä myös muissa kuin lakisääteisissä tehtävissä, on toimeksiantajan kanssa tehtävällä sopimuksella suuri painoarvo vahingonkorvausvelvollisuutta arvioitaessa.

Vastauksena ensimmäiseen tutkimusongelmaan voidaan todeta, että päällimmäisenä esiin nousee varsinaisten tilintarkastustehtävien lisäksi sopimusperusteinen vastuu. Näitä tapauksia oli tutkittujen joukossa suuri määrä, vaikkakaan kaikissa vastaajana ei ollut tilintarkastaja. Tapauksia voitaneen silti pitää osoituksena siitä, että asiantuntijavastuu on raskas ja siihen liittyy todellisia riskejä. Tilintarkastus- ja muissa lakisääteisissä tehtävissä vahingonkorvausvastuun realisoitumiseen on johtanut riippumattomuudesta tinkiminen, liiallinen luottamus johdolta saatuun tietoon ja välinpitämätön tarttuminen havaittuihin puutteisiin. Nämä samat seikat olivat itse asiassa myös yhden maailman suurimman tilintarkastusyhteisön, Arthur Andersenin kaatumisen taustalla.

Toiseen kysymykseen, eli vastuun jakamiseen johdon kanssa on vaikea antaa tyhjentävää vastausta. Pääasiassa vahingonkorvaukset on tuomittu yhteisvastuullisesti toimivan johdon kanssa. Tilintarkastajan asiantuntijavastuuta korostettiin tapauksessa, jossa yhtiön hallitukseen oli merkitty kokematon henkilö, joka ei todellisuudessa osallistunut toiminnan järjestämiseen. Tilintarkastajan vastuuta soviteltiin joissain tapauksissa johdon vastuuta pienemmäksi. Yhdessä tapauksessa tilintarkastajat tuomittiin vahingonkorvauksiin, vaikka yhtiössä oli selvästi laiminlyöty vaarallisen työyhdistelmän aiheuttaman riskin ehkäiseminen. Yhtiö oli perheyhtiö, jossa käytännön päätös-

valta oli yhdellä henkilöllä, ja siksi tapaus vaikuttaa erikoiselta. Ratkaisu ei kuitenkaan ollut enakkopäätös, joten sen painoarvo oikeuskäytäntöön on vähäisempi. Vastuun jakautuminen on paljon keskustelua herättänyt asia, jota voisi jatkossa tutkia tarkemmin omana aiheenaan.

Tutkittujen tapausten perusteella voidaan todeta, että tilintarkastustehtävissä tilintarkastajan on syytä kiinnittää huomiota erityisesti johdolta saamansa tiedon varmistamiseen ja epäselvien tositteiden tarkastamiseen. Konsultointitehtävissä ja muissa sopimukseen perustuvissa toimeksiantoissa vastuukysymyksiin on syytä keskittyä jo sopimuksentekovaiheessa. Asiantuntijana tilintarkastajan täytyy muistaa myös niin sanottu pedagoginen vastuunsa, ja ohjeistaa sekä toimeksiantajaa että tämän mahdollista sopimuskumppania riittävän tarkasti. Oman työn turvallisuuden takaamiseksi on hyvä varmistua siitä, että osapuolet ymmärtävät tekemiensä päätösten ja sopimusten vaikutukset.

6 POHDINTA

Tutkimuksen aineistoa voidaan pitää melko kattavana. Useimmista löydetystä tapauksista oli kirjoitettu myös ammattikirjallisuudessa tai -lehdissä. Muista aiheeseen liittyvistä tapauksista ei havaittu viitteitä ammattikirjoituksista. Tämä ei poista sitä mahdollisuutta, että tilintarkastajan vastuu olisi konkretisoitunut tuomioistuinten ulkopuolella sovituisissa tapauksissa. Tutkimuksen luotettavuutta on arvioitava myös sen valossa, että opinnäytetyön tekijän osaaminen oikeustieteellisissä asioissa perustuu hyvin pieneen opintomäärään. Aiheesta on kuitenkin olemassa paljon asiantuntijakirjoituksia, ja työssä on tukeuduttu niihin. Käytetyn materiaalin monipuolisuuden ansiosta tutkimuksen luotettavuutta voitaneen pitää kohtuullisena.

Kuten todettu, oikeustapauksia tilintarkastajan vahingonkorvausvastuusta on saatavilla vain muutama. Voi olla, että osa alemmissa oikeusasteissa ratkenneista jutuista jäi tätä tutkimusta tehtäessä löytymättä, sillä käräjäoikeuksien ja hovioikeuksien arkistointijärjestelmät ja hakutoiminnot vaikuttavat olevan hyvin yksinkertaisia. Käräjäoikeuksissa pelkällä aiheella haettuna oikeustapausten löytyminen on sen varassa, sattuuco joku muistamaan kyseisenlaisia tapauksia. Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuseen ja sen realisoitumiseen liittyviin tutkimuksiin kannattaa jatkossa pyrkiä löytämään aineistoa ja vastauksia suoraan tilintarkastajilta tai vakuutusyhtiöiltä. Mielenkiintoinen kehityskohde voisi olla käräjäoikeuksien ja hovioikeuksien tuomioiden hakutoiminnot.

Tilintarkastajan vastuu on hyvin laaja, ja muodostuu erityyppisistä vastuista. Tässä opinnäytetyössä keskityttiin vahingonkorvausvastuuseen, ja tutkittiin sitä oikeustapausten kautta. Koska vahingonkorvausvaatimuksia tämänkin tutkimuksen perusteella todennäköisesti käsitellään muualla kuin tuomioistuinten julkisissa käsittelyissä, pelkästään vahingonkorvausvastuussa riittäisi vielä selvitettävää jatkotutkimuksen verran. Erityisesti vastuun jakautuminen yhtiön toimivan johdon ja tilintarkastajien välillä olisi kiinnostava aihe. Tässä tutkimuksessa ei huomioitu niitä tapauksia, joissa tilintarkastaja olisi joutunut vahingonkorvausvastuuseen rikosoikeudellisen vastuun ohella. Talousrikoksiin liittyviä oikeustapauksia tutkimalla voisi siis löytyä mielenkiintoista tietoa jatkotutkimuksia varten.

Tilintarkastus on tarkkaan säädeltyä toimintaa, ja sen perusteellinen hahmottaminen vaatii aikaa ja perehtymistä. Tilintarkastus ja siihen liittyvät vastuukysymykset ovat laajoja asiakokonaisuuksia.

sia, ja kaiken tätä opinnäytetyötä varten luetun aineiston tiivistäminen ymmärrystä osoittavaksi tekstiksi oli haastava tehtävä. Tämä työ oli suureksi hyödyksi tilintarkastuksen ymmärtämisessä, ja ammattikirjallisuuteen ja eri lakeihin tutustuminen opinnäytetyön tietoperustaa varten sekä oikeustapausten tutkiminen edesauttoivat tilintarkastajan tehtäväkentän hahmottamista kokonaisuudessaan. Opinnäytetyön tekemisen aikana saatu tieto syvensi tilintarkastusopinnoissa syntynyttä käsitystä tilintarkastuksesta. Toisaalta se hälvensi pelkoa tilintarkastajan vastuuseen liittyvistä riskeistä, mutta samalla myös korosti asiantuntija-asemaan liittyvää vastuuta, joka kaikkien taloushallinnon ammattilaisten olisi hyvä sisäistää oman turvallisuutensa vuoksi.

Henkilökohtaisesti toivon oppineeni opinnäytetyöprosessin aikana, kuinka tärkeää –minkä tahansa työn valmiiksi saattamiseksi– on asettaa pieniä välitavoitteita ja kunnollinen aikataulu. Varsinkin jos työtä tekee yksin, saatavilla olevaa tukea kannattaa ja pitää muistaa käyttää, sillä se motivoi tekemään tehtävää eteenpäin.

LÄHTEET

Blummé, N. 2008. Osakeyhtiön tilintarkastus. Helsinki: Talentum.

Cunningham, G. & Harris, J. 2006. Enron and Arthur Andersen: The case of the crooked E and the fallen A. *Global Perspectives on Accounting Education* 3(1), 27-48. Hakupäivä 28.6.2012, <http://gpae.bryant.edu/~gpae/Vol3/Enron%20and%20Aurhur%20Andersen.pdf>.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Forssell, J. 2010. Liika sääntely laimentaa listautumisintoa. *Tilintarkastus* 3/2010, 6–9.

Hahto, V. 2007. Tilintarkastajan korvausvastuu muista kuin lakimääräisistä tehtävistä. Teoksessa Ari Saarnilehto (toim.) *Sopimus, vastuu, velvoite*. Turun yliopisto, 54–71. Sisäinen lähde. Hakupäivä 28.5.2012, <http://www.edilex.fi.ezp.oamk.fi:2048/lakikirjasto/7152.pdf>.

Halonen, K. & Steiner, M-L. 2010. Tilintarkastusprosessi käytännössä. Helsinki: WSOYpro.

Hemmo, M. & Hoppu, K. 2012. *Sopimusoikeus*, kpl 16. Helsinki: Sanoma Pro Oy. Sisäinen lähde. Hakupäivä 12.6.2012, <http://www.wsoypro.fi.ezp.oamk.fi:2048/wsoypro.aspx?prevpos=so111.1&page=selain&ts=yo&pos=so111.9616&offset=0.91>.

Horsmanheimo, P., Kaisanlahti, T. & Steiner, M-L. 2007. *Tilintarkastuslaki - kommentaari*. Helsinki: WSOYpro.

Horsmanheimo, P. & Steiner, M-L. 2008. *Tilintarkastus – Asiakkaan opas*. Helsinki: WSOYpro.

International Federation of Accountants. 2010. *Kansainväliset tilintarkastusalan standardit*. Suom. KHT-yhdistys. Helsinki: KHT-Media Oy.

Jokinen, P. 2001. KPMG:n Hannu Niilekselä: Tilintarkastajien vastuu korostuu. Hakupäivä 30.5.2012, <http://www.asiakastieto.fi/servlet/Ajankohtaista?T=nll&A=374&v=2001&a=Verotus+ja+taloushallinto>.

Keskuskaupakamarin välityslautakunta. 2012. Välimiesmenettely. Hakupäivä 12.6.2012, <http://www.arbitration.fi/menettely.html>.

Korkein oikeus. 2012. Ennakkopäätökset. Hakupäivä 28.6.2012, <http://www.kko.fi/27083.htm>.

Laki välimiesmenettelystä 23.10.1992/967.

Li, Y. 2010. The Case Analysis of the Scandal of Enron. *International Journal of Business and Management* 5(10), 37–41. Hakupäivä 28.6.2012, ccsenet.org/journal/index.php/ijbm/article/viewFile/7627/5855.

Mähönen, J. 2007. Tilintarkastajan vastuun rajoittamisesta. Hakupäivä 28.5.2012, <http://www.tilisanomat.fi/lehti/printview.php?catid=14&artid=267>.

Mähönen, J. 2001. Osakeyhtiön tilintarkastajan korvausvastuusta. Oikeustapauskommentti. Oikeustieto 2/2001, 18–19. Sisäinen lähde. Hakupäivä 21.6.2012, <http://www.edilex.fi.ezp.oamk.fi:2048/lakikirjasto/611.pdf>.

Mähönen, J. & Villa, S. 2010. Osakeyhtiö III - Corporate governance. Helsinki: Wsoypro.

Norros, O. 2008. Vahingonkorvaus asiantuntijapalveluissa. *Lakimies* 4/2008, 637–643. Sisäinen lähde. Hakupäivä 11.6.2012, <http://www.edilex.fi.ezp.oamk.fi:2048/lakikirjasto/5275.pdf>.

Pääsihteeri, Keskuskaupakamarin välityslautakunta. VS: Opinnäytetyö: tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu. Sähköpostiviesti k9niha00@students.oamk.fi 9.5.2012.

Pitkäranta, A. 2010. Laadullisen tutkimuksen tekijälle. Työkirja. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Hakupäivä 8.5.2012, http://www.samk.fi/download/13153_Laadullisen_tutkimuksen_tyokirja_APitkaranta.pdf.

Pulkamo, M. 2003. Osakeyhtiön tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu. Lapin yliopisto. Oikeustiede. Pro gradu –tutkielma. Sisäinen lähde. Hakupäivä 23.5.2012, <http://www.edilex.fi.ezp.oamk.fi:2048/lakikirjasto/857.pdf>.

Savela, A. 2001. Arvio osakeyhtiölain vahingonkorvaussäätelyn kehittämistarpeesta ja – mahdollisuuksista. Hakupäivä 2.5.2012, <http://www.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLaptype=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURLsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=7h59da.pdf&SSURLsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1243790051996&blobheadervalue1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>.

Säätiölaki 5.4.1930/109.

Tilintarkastuslaki 13.4.2007/459.

Vahingonkorvauslaki 31.5.1974/412

Valtion tilintarkastuslautakunta. 2011. Kannanotto. Asia: Johdon vahvistuskirjeet. Hakupäivä 31.5.2012, http://www.tem.fi/files/29165/VALA_Johdon_vahvistuskirjeet_II_fin.pdf.

Vento, H. 2009. Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu arvioitavana. Hakupäivä 6.6.2012, <http://www.tilisanomat.fi/node/521>.

Villa, S. 2001. KKO 2001:36. Osakeyhtiö. Osakepääoman korottaminen. Hallituksen jäsen. Tilintarkastaja. Vahingonkorvaus. Oikeustapauskommentti. Lakimies 5/2001, 895–901. Sisäinen lähde. Hakupäivä 31.5.2012, <http://www.edilex.fi.ezp.oamk.fi:2048/lakikirjasto/1660.pdf>.

Värrö, M. 2010. Tilintarkastajan rikosvastuun toteutuminen. Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Kauppatieteiden kandidaatin tutkielma. Hakupäivä 6.6.2012, <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/70807/nbnfi-fe201108192248.pdf?>